

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA SOCIALNO DELO**

Sara Pintarič

TRADICIONALNO IN SPLETNO NASILJE MED VRSTNIKI

Diplomsko delo

LJUBLJANA 2016

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA SOCIALNO DELO**

Sara Pintarič

TRADICIONALNO IN SPLETNO NASILJE MED VRSTNIKI

Diplomsko delo

Mentor: doc. dr. Milko Poštrak

LJUBLJANA 2016

Mami. Bila bi ponosna.

ZAHVALA

Zahvaljujem se mentorju doc. dr. Milku Poštraku in vsem, ki so na kakršenkoli način
pripomogli k nastanku diplomske naloge.

PODATKI O DIPLOMSKI NALOGI

Ime in priimek: Sara Pintarič

Kraj: Ljubljana

Število strani: 79

Število tabel: 29

Število prilog: 1

Mentor: doc. dr. Milko Poštrak

Naslov naloge: Tradicionalno in spletno nasilje med vrstniki

Ključne besede: medvrstniško nasilje, spletno nasilje, dejavniki nasilja, spol, žrtev

Povzetek: Namen diplomske naloge je predstaviti problem tradicionalnega in spletnega nasilja med vrstniki. V teoretičnem delu sta opredeljena dva ključna pojma – agresivnost in nasilje – in predstavljeni dejavniki, ki vplivajo na nasilno ravnanje otrok in mladostnikov. V nadaljevanju se naloga osredotoči na pojav medvrstniškega nasilja, zlasti na vrste vrstniškega nasilja, vloge in značilnosti vpletenih v takšno nasilje, kakor tudi na pojav spletnega nasilja med vrstniki, natančneje na vrste, motive in posledice spletnega nasilja. Sledita primerjava tradicionalnega in spletnega nasilja ter zaključek z vlogo šole pri problemu vrstniškega nasilja in s prispevkom socialnega dela v šolski svetovalni službi.

V empiričnem delu je predstavljena raziskava o tradicionalnem in spletnem nasilju med vrstniki tretjega triletja v Osnovni šoli Beltinci. Raziskava ugotavlja razširjenost pojava tradicionalnega in spletnega vrstniškega nasilja in ali obstajajo razlike med njima glede na spol. Rezultati, ki so predstavljeni v empiričnem delu, so bili pridobljeni z anketnim vprašalnikom, ki je zajemal ciljno skupino 194 učencev tretjega triletja. Zanimalo nas je, kako pogosto otroci doživljajo in izvajajo tradicionalno in spletno nasilje ter katera od teh dveh vrst nasilja je pogostejša. Ugotovitve kažejo prisotnost medvrstniškega nasilja, in sicer tako tradicionalnega kot spletnega, čeprav je slednje manj pogosto. Več učencev se pojavlja v vlogi žrtve kot v vlogi povzročitelja nasilja. Med učenci je največkrat prisotno fizično in psihično nasilje, pri čemer dečki pogosteje doživljajo fizično nasilje, medtem ko so deklice pogosteje žrtve psihičnega nasilja.

Title: Traditional Bullying and Cyberbullying Among Peers

Key words: bullying among peers, cyberbullying, factors of bullying, gender, victim

Abstract: The purpose of this graduation thesis is to introduce the problem of traditional bullying and cyberbullying among peers. The theoretical part defines two key terms – aggressiveness and bullying – and introduces the factors that promote bullying behaviours among children and adolescents. The thesis then focuses on the phenomenon of bullying among peers, more specifically on the types of bullying, the roles and characteristics of those involved in this kind of bullying, as well as on the phenomenon of cyberbullying among peers, in particular on the types, motives and consequences of it. This is followed by a comparison of traditional bullying and cyberbullying, and a conclusion that deals with the role of schools in handling the problem of bullying among peers and with the contribution of social work of the school social services.

The empirical part introduces the research on traditional and cyberbullying among peers in the third triad of the Beltinci Primary School. The research aims to determine the prevalence of traditional bullying and cyberbullying, and whether there are differences

between them according to gender. The results introduced in the empirical part were gathered by a questionnaire that included a target group of 194 pupils in the third triad. We wanted to find out how often these children experience and cause traditional bullying and cyberbullying, and which one of these two types of bullying is more frequent. Our findings show that traditional bullying and cyberbullying are indeed present among peers, although the latter is less frequent. The number of pupils that often find themselves in the role of the victim is greater than the number of those who act as bullies. The most frequent types of bullying are physical and psychological bullying; boys are more prone to experience physical bullying, while girls are more likely to be victims of psychological bullying.

PREDGOVOR

Pred tremi desetletji je javnost šokiralo vedno več medijsko odmevnih samomorov, ki so bili posledica medvrstniškega nasilja, kar je vodilo do začetka sistematičnega raziskovanja te tematike. Dandanes, v 21. stoletju, medijsko odmevni samomori še vedno vzbujajo pozornost, le da so ti pogosto posledica spletnega nasilja. Ta vrsta nasilja je eden izmed največjih izzivov, ki ga je prinesel razvoj informacijsko-komunikacijske tehnologije, ki je načrtal nove smernice. Ne samo da otroci današnje družbe uporabljajo tehnologijo na način, kot si prej nismo niti mogli predstavljati, ampak pravzaprav živijo z njo. Nasilje se tako seli z otroških igrišč v virtualni prostor, ki je postal »novo igrišče« za nasilneže.

V strokovni in znanstveni literaturi za nasilje med vrstniki v šoli največkrat uporabljajo angleški izraz »bullying«; za fenomen nasilja na spletu, ki poteka med otroki in mladimi, pa izraz »cyberbullying«. Najdemo lahko različna poimenovanja in definicije obeh, v okviru te diplomske naloge pa je za »bullying« uporabljen slovenski izraz »medvrstniško nasilje« in za »cyberbullying« izraz »spletno nasilje«. V teoretičnem delu sta najprej opredeljena dva ključna pojma – agresivnost in nasilje, nato pa se naloga osredotoči na različne dejavnike, ki vplivajo na razvoj nasilnega ravnanja pri otrocih in mladostnikih. V nadaljevanju so v ospredje postavljeni medvrstniško nasilje in njegove vrste ter opisane vloge in značilnosti vseh vpletenih v ta pojav. Predstavljeni so tudi pojav in vrste spletnega nasilja ter motivi za povzročanje nasilja na svetu in njegove posledice. Sledi primerjava tradicionalnega in spletnega nasilja ter zaključek z vlogo šole pri problemu vrstniškega nasilja in s prispevkom socialnega dela v šolski svetovalni službi.

V empiričnem delu z anketnim vprašalnikom, ki zajema ciljno skupino 194 učencev tretjega triletja Osnovne šole Beltinci, ugotavljamo, kako pogosto učenci – bodisi kot žrtve bodisi kot povzročitelji – doživljajo tradicionalno in spletno nasilje ter kako pogosto izvajajo posamezne oblike teh dveh vrst nasilja. Pri tem nas zanimajo tudi razlike glede na spol.

KAZALO

1	TEORETIČNI DEL	1
1.1	Opredelitev ključnih pojmov	1
1.1.1	Agresivnost	1
1.1.2	Nasilje	2
1.2	Dejavniki, ki vplivajo na nasilje otrok in mladih	4
1.2.1	Vpliv družine	4
1.2.2	Vpliv vrstnikov	5
1.2.3	Vpliv šole	6
1.2.4	Vpliv spola	7
1.2.5	Vpliv medijev	8
1.3	(Med)vrstniško nasilje, trpinčenje, ustrahovanje?	9
1.3.1	Opredelitev vrstniškega nasilja	9
1.3.2	Vrste vrstniškega nasilja	11
1.3.3	Vloge in značilnosti vpletenih v vrstniško nasilje	14
1.3.3.1	Otroci, ki so žrtve nasilja	15
1.3.3.2	Otroci, ki povzročajo nasilje	17
1.3.3.3	Otroci, nosilci obeh vlog – žrtve in povzročitelji nasilja hkrati	18
1.3.3.4	Otroci, ki so opazovalci nasilja	19
1.4	SPLETNO NASILJE MED VRSTNIKI	19
1.4.1	Opredelitev spletnega nasilja	20
1.4.2	Vrste in oblike spletnega nasilja	22
1.4.3	Vzroki in posledice spletnega nasilja	25
1.4.4	Razlike med tradicionalnim in spletnim nasiljem	26
1.5	Šola in problem vrstniškega nasilja	28
1.5.1	Preventivno in kurativno delovanje	30
1.5.2	Prispevek socialnega dela v šolski svetovalni službi	33
2	EMPIRIČNI DEL	37
2.1	Problem	37
2.2	Metodologija	37
2.2.1	Vrsta raziskave	37
2.2.2	Merski instrument	37
2.2.3	Populacija in vzorčenje	38
2.2.4	Zbiranje podatkov	38
2.2.5	Obdelava podatkov	38
3	REZULTATI, RAZPRAVA IN PREVERJANJE HIPOTEZ	39
4	SKLEPI	61
5	PREDLOGI	64
6	LITERATURA	65

KAZALO TABEL

Tabela 1: Število (f) in strukturni odstotek (f %) anketirancev glede na spol.....	38
Tabela 2: Število (f) in strukturni odstotek (f %) anketirancev v vlogi žrtve.....	39
Tabela 3: Število (f), strukturni odstotek (f %) in izid preizkusa hi-kvadrat anketirancev v vlogi žrtve glede na spol.....	39
Tabela 4: Število (f) in strukturni odstotek (f %) pogostosti doživljanja posameznih oblik medvrstniškega nasilja.....	40
Tabela 5: Število (f), strukturni odstotek (f %) in izid preizkusa hi-kvadrat glede pogostosti doživljanja posameznih oblik medvrstniškega nasilja v vlogi žrtve glede na spol	41
Tabela 6: Število (f) in strukturni odstotek (f %) anketirancev v vlogi povzročitelja nasilja	42
Tabela 7: Število (f), strukturni odstotek (f %) in izid preizkusa hi-kvadrat anketirancev v vlogi povzročitelja glede na spol.....	43
Tabela 8: Število (f) in strukturni odstotek (f %) pogostosti povzročanja posameznih oblik medvrstniškega nasilja.....	44
Tabela 9: Število (f), strukturni odstotek (f %) in izid preizkusa hi-kvadrat pogostosti povzročanja posameznih oblik medvrstniškega nasilja v vlogi povzročitelja glede na spol	44
Tabela 10: Število (f) in strukturni odstotek (f %) empatije anketirancev v vlogi opazovalca medvrstniškega nasilja.....	46
Tabela 11: Število (f), strukturni odstotek (f %) in izid preizkusa hi-kvadrat empatije opazovalca medvrstniškega nasilja glede na spol.....	46
Tabela 12: Število (f) in strukturni odstotek (f %) opazovalcev, ki pomoč poiščejo pri naštetih možnostih	47
Tabela 13: Število (f), strukturni odstotek (f %) in izid preizkusa hi-kvadrat med anketiranci v vlogi opazovalcev, ki pomoč poiščejo pri naštetih možnostih, glede na spol.....	48
Tabela 14: Število (f) in strukturni odstotek (f %) anketirancev v vlogi žrtve spletnega nasilja.....	49
Tabela 15: Število (f), strukturni odstotek (f %) in izid preizkusa hi-kvadrat med anketiranci v vlogi žrtve spletnega nasilja glede na spol.....	50
Tabela 16: Število (f) in strukturni odstotek (f %) doživetih oblik spletnega nasilja.....	50
Tabela 17: Število (f) in strukturni odstotek (f %) in izid preizkusa hi-kvadrat doživetih oblik spletnega nasilja glede na spol	51
Tabela 18: Število (f) in strukturni odstotek (f %) naštetih medijev, prek katerih se je dogajalo spletno nasilje	52
Tabela 19: Število (f) in strukturni odstotek (f %) in izid preizkusa hi-kvadrat pri naštetih medijih, prek katerih se je dogajalo spletno nasilje, glede na spol.....	53
Tabela 20: Število (f), strukturni odstotek (f %) poznavanja identitete povzročitelja spletnega nasilja.....	54
Tabela 21: Število (f), strukturni odstotek (f %) in izid preizkusa hi-kvadrat poznavanja identitete povzročitelja spletnega nasilja glede na spol.....	54
Tabela 22: Število (f) in strukturni odstotek (f %) naštetih možnosti odzivanja na spletno nasilje.....	55
Tabela 23: Število (f), strukturni odstotek (f %) in izid preizkusa hi-kvadrat naštetih možnosti odzivanja na spletno nasilje glede na spol	55

Tabela 24: Število (f), strukturni odstotek (f %) anketirancev v vlogi povzročitelja spletnega nasilja.....	56
Tabela 25: Število (f), strukturni odstotek (f %) in izid preizkusa hi-kvadrat anketirancev v vlogi povzročitelja spletnega nasilja glede na spol	57
Tabela 26: Število (f), strukturni odstotek (f %) razlogov za spletno nasilje.....	58
Tabela 27: Število (f), strukturni odstotek (f %) in izid preizkusa hi-kvadrat razlogov za spletno nasilje glede na spol	58
Tabela 28: Število (f), strukturni odstotek (f %) ocene resnosti spletnega nasilja	59

1 TEORETIČNI DEL

1.1 Opredelitev ključnih pojmov

1.1.1 Agresivnost

Beseda agresivnost izvira iz latinskega glagola »aggređi«, ki pomeni *približevati se, pristopiti*. V najširšem pomenu agresivnost opisuje vsak aktivni pristop k okolju, ki vključuje oblike gibanja, čustva, kot sta jeza in bes, ter tudi izvajanje telesnega nasilja nad drugimi (Pušnik 1999: 24).

Pri interpretiranju pojma agresivnost prihaja do nejasnosti, saj velja, kot pravi Lamovčeva (1978: 11), da je to »eden najbolj nejasnih in protislovnih pojmov, ki jih uporabljamo v psihologiji. Različni avtorji ga opredelijo kot instinkt, nagon, izvor energije, čustvo, način prisile, reakcijo na frustracijo itd.« Pušnikova pa utemelji, da »izraz agresija uporabljamo, kadar se nanaša na trenutno reakcijo, medtem ko agresivnost pomeni trajno značilnost posameznika.« (Pušnik 1999: 24.)

Najpogosteje uporabljena definicija agresivnosti pravi: »Agresivnost je vedenjska značilnost, ki se kaže v gospodovalnosti, nasilnih ali napadalnih besedah ali dejanjih proti drugim ljudem.« (Pušnik 1999: 24.)

Termin agresivnost pa obsega tudi vedenje, katerega rezultat ni samo prizadejanje poškodb na fizični ravni, ampak tudi druge vrste negativnih posledic (Bučar-Ručman 2004: 27). Tudi Nastran Ule (1994: 155) zavzema takšno stališče, ko opredeli agresivnost kot vedenje, posledica katerega ni nujno samo fizično nasilje, ampak tudi psihične posledice. Tako zmerjanje nekoga z debeluhom ali pokveko lahko za sabo pušča večje posledice kot zaušnica. S terminom agresivnost pa ne moremo označiti vsako vedenje, s katerim nekoga prizadenemo, saj je agresija lahko tudi posledica nesreče ali samomora. Čeprav lahko zaradi podobnosti posledice agresije enačimo s posledicami nesreče, je s stališča analize vedenja razvidno, da gre za dve različni vrsti vedenja (Bučar Ručman 2004: 27).

Temeljna pojmovanja agresivnosti bi po Tušaku (v Bučar-Ručman 2004: 25) lahko razdelili glede na izvor glavnih izhodišč, ki naj bi pojasnjevala agresivno vedenje:

- prirojeni, instinktivni dejavniki;
- zunanje provokacije sprožijo določene notranje vzgibe in reakcije;
- vzajemni vpliv danih socialnih okoliščin s predhodnimi izkušnjami ali učenjem.

Pepler (1991) in Bandura (1977) (v Pušnik 1999: 24–25) pa navajata dve prevladujoči teoriji, ki govorita o agresivnosti:

V prvi, *model frustracijske agresivnosti*, opisuje agresivnost kot sovražno reakcijo na frustracijo, katere cilj je obramba ali povzročanje škode tistemu, ki je opredeljen kot vir frustracije. Vendar agresija ni nujno usmerjena proti začetniku frustracije; v primeru, da začetnika dojemamo kot premočnega zase, se agresija lahko preusmeri na drug objekt (Bučar-Ručman 2004: 30). Do frustracijske agresivnosti prihaja zaradi nezadovoljenih posameznikovih potreb, ki se potem oblikujejo v napetost, ki izzove agresivno vedenje. Pri prvi teoriji torej gre za sproščanje napetosti, ki izvira iz posameznika (Pušnik 1999: 24–25).

Druga teorija, *teorija socialnega učenja*, v ospredje postavlja vzajemni vpliv danih socialnih okoliščin in predhodnega učenja. Bandura (s sodelavci) tako trdi, da so ljudje agresivni predvsem (Bandura, v Tušak 2001: 110):

- ker so se iz preteklih izkušenj naučili agresivnosti;
- ker so bili v preteklosti nagrajeni za določene agresivne reakcije;
- ker jih okolica neposredno spodbuja k agresivnosti.

Bandura je na temeljih teorije socialnega učenja razvil pojmovanje agresivnosti, ki upošteva naslednje tri skupine dejavnikov (Bandura, v Tušak 2001: 110):

- izvori agresivnosti so načini in pogoji, v katerih se razvija agresivno vedenje;
- spodbujevalci agresivnosti so dejavniki, ki povzročajo, da bo posameznik naučeno vedenje izvajal;
- ojačevalci agresivnosti so notranji in zunanji vplivi, ki vedenje ohranjajo.

1.1.2 Nasilje

Z obstojem človeka se je pojavilo tudi nasilje ali drugače: zgodovina človeštva je hkrati zgodovina nasilja. Nasilne prizore je mogoče zaslediti že v antičnih mitih, najstarejših pravljicah, ki jih otrokom pripovedujemo za lahko noč, pesmih in v vsakodnevnih

poročilih (Gerbner 1995). V literaturi se srečamo z različnimi opredelitvami pojma nasilja, pri katerem tako kot pri pojmu agresivnost naletimo na kompleksnost.

V Slovarju slovenskega knjižnega jezika (SSKJ) je beseda nasilje razložena kot »dejavnen odnos do koga, značilen po uporabi sile, pritiska« (Slovar slovenskega knjižnega jezika 1994). Vendar kot pravi Dekleva (2000: 142), v slovarju pod besedo nasilje ne moremo najti konkretne in specifične definicije, ki bi veljala v različnih časih in krajih.

Aničič in sodelavci (2002: 74) definirajo nasilje kot doživljanje nečesa neprijetnega. Kot nekaj, kar deluje kot sprožilec za močno čustveno vznemirjenje, ki je povezano z jezo, odporom ali tudi strahom.

Avtorica Kristančič (2002: 97) opredeli nasilje »kot simptom agresivnih in sovražnih dejavnosti posameznih skupin in njenih članov« in nadaljuje, da je »nasilje [...] le ena od ravni izražanja agresije in sovraštva.«

Društvo za nenasilno komunikacijo nasilje opredeljuje kot način, s katerim oseba, ki povzroča nasilje, skuša uveljaviti svojo moč in nadzor nad žrtvijo in s tem uresničiti svoje interese. Omogoča neravnovesje v moči v odnosu med dvema osebama oziroma dvema skupinama ljudi. Torej gre za zlorabljanje moči osebe, ki ima več moči v razmerju do osebe, ki je ima manj (Društvo za nenasilno komunikacijo, O nasilju 2016).

Semelin (2000: 14) opozarja, da bojevitosti ne smemo zamenjevati z nasiljem. Kajti bojevitost je neke vrste potreba za napredovanje v družbi in dokaz drugim svojih zmognosti, bodisi skozi šport ali delo. Medtem ko za nasilje pravi, da »zajema vse, česar ni več mogoče prenašati«.

V ožjem smislu je nasilje opisano kot izvedena ali zagrožena zloraba fizične moči v odnosu do druge osebe. V širšem smislu pa je opredeljena kot raba sile (tako fizične, kot psihične, socialne, kulturne, ekonomske, politične), ki se kaže v nespoštovanju drugega človeka, ga ogroža ali že škoduje (Muršič 2010: 17).

Ugotovila sem, da neke splošne, enoznačne opredelitve nasilja ni. »Nasilje je bolj ali manj to, kar nekje proglasijo za nasilje« (Dekleva 2000: 142) in ga je treba razumeti v

določenem »času in prostoru« (Dekleva 2004: 59). Nasilje je osebno (individualno) in družbeni fenomen, saj »nasilje nastane šele v trenutku, ko ga kot nasilje prepoznajo tisti, ki ga vrednotijo, ocenjujejo oz. konstruirajo kot (ne)spremenljivo dejanje znotraj vsakokratnega družbenega in socialnega konteksta« (Flis 2010: 155).

1.2 Dejavniki, ki vplivajo na nasilje otrok in mladih

Nihče se ne rodi nasilen. Pet besed, ki tako veliko povedo. Odraščala sem v kulturi nasilja, saj lahko rečem, da so takrat veljale norme, ki so podpirale nasilje kot nekaj sprejemljivega. Če si od staršev dobil »po riti«, je bilo to »normalno«, upravičeno z besedami: »Saj je zaslužil/-a.« Tudi v šolskih klopeh se je fantom še delilo zaušnice in dekletom žaljivke, za katere naj bi si bili krivi sami oziroma so si jih zaslužili. V času moje rane mladosti vrstniškemu žaljenju in trpinčenju niso namenjali posebne pozornosti. Odrasle si največkrat slišal reči »Saj so otroci« in »Sodnika imajo za ograjo«. Vendar živimo in odraščamo v različnih kulturah. V nekaterih kulturah na primer skorajda ne poznajo nasilja. Na območju jugovzhodne Azije tako živi pleme Semai, ki je znano predvsem po nenasilju. Če se torej ne rodimo nasilni, kaj je tisto, kar vpliva na razvoj nasilnosti, njeno širitev ali njen upad? Različni avtorji omenjajo različne dejavnike, ki vplivajo na nasilno vedenje. Navajam tiste, ki so skupni večini in za katere menim, da so v času, v katerem živimo, neizogibni.

1.2.1 Vpliv družine

»Družina je prostor, kjer se odigravajo najpomembnejše zgodbe življenja. Je kraj, ki je zaznamovan z najsilovitejšimi doživetji, ki za vselej vtisnejo svojski pečat na vse člane družine. V družini se naučimo osnovnih oblik obnašanja, v družini prvič začutimo globino intimnosti, pripadnosti, ljubljenosti, hotenosti, zaželenosti ali pa odvečnosti, zavrženosti in nepripadnosti.« (Gostečnik 1999: 7.)

Družina je eden izmed dejavnikov, ki bistveno vpliva na otrokov razvoj. Otrok dobi znotraj družine prva sporočila o tem, kaj je prav in kaj narobe, in tako ta vpliva na oblikovanje otrokove percepcije okolja (Bučar-Ručman 2004: 143). Družina prav tako daje otroku prvi občutek lastne vrednosti in zaupanja v ljudi okoli sebe. Na podlagi zgledov njemu najbližjih oseb se izoblikuje otrokov vrednostni sistem, sposobnost za reševanje

vsakodnevnih težav in način izražanja samega sebe. Na posreden in neposreden način otrok dobiva znotraj družinskih odnosov napotke za socialno vedenje. Družina ima, poleg otrokovih individualnih lastnosti in socialnih dejavnikov, pomembno vlogo pri razvoju nasilnega vedenja otroka (Pušnik 1999: 31).

Študije vpliva družinskih razmer (Olweus 1982; Besag 1986; Farrington 1978 in drugi avtorji, v Pušnik 1999: 32) navajajo pomen predvsem naslednjih dejavnikov:

- čustven odnos med staršem in otrokom,
- odnosi med staršema,
- doslednost pri vzgoji,
- nadzor otrokovega vedenja,
- vzgojne metode (uporaba močni, ostrost kazni),
- patologija (deviantnost) staršev,
- otrokov temperament.

1.2.2 Vpliv vrstnikov

Finalistka izbora za Pulitzerjevo nagrado, Judith Rich Harris, v svojem delu *Otroka oblikujejo vrstniki* pojasnjuje in poudarja vpliv vrstnikov na oblikovanje otrokove osebnosti, njegovih stališče in vrednot.

Vpliv družine – kot temeljne celice – se v času odraščanja otroka oz. mladostnika bistveno zmanjšuje in v ospredje prihaja skupina vrstnikov, katere vpliv na otroka/mladostnika se večja. Poistovetijo se z drugimi člani skupine vrstnikov, otroki s svoje ulice ter s sošolci, s katerimi ustvarijo skupna stališča in vrednote.

Kako otrok oz. mladostnik v tem času doživlja lastno vrednost, je odvisno od ocene vrstnikov, ne toliko od odraslih. Zaradi tega je pripravljen storiti marsikaj, in sicer prav zaradi želje, da bi bil sprejet med svojimi sovrstniki (Tomori 2000: 93). Priljubljenost in socialna sprejetost med vrstniki predstavljata tako motiv za primerno kot tudi neprimerno ravnanje.

Nasilna ravnanja so pri mlajših generacijah kažejo kot posledica osamljenosti, medtem ko se pri starejši generaciji otrok kažejo kot sredstvo, s katerim prebijejo osamljenost ali kot način, s katerim vzdržujejo status priljubljenega mladostnika med vrstniki (Nastran Ule 2000: 24).

Vrstniki so skupina, v okviru katere stečejo medosebni odnosi, ki na eni strani temeljijo na sprejemanju, na drugi pa sovražnosti. Med otroki in mladostniki poteka boj za položaj v skupini, moč, veljavo in ugled. Slednje si lahko zagotovijo s pozitivnimi prizadevanji, vendar tudi z negativno obliko pridobivanja položaja – z nasiljem (Pečar 1992: 428–430). Velika verjetnost pa je tudi, da otrok oz. mladostnik prevzame obliko vedenja vrstniške skupine, kar je posledica njenega vpliva in posameznikove odvisnosti od nje. S tem se poveča možnost, da se otrok oz. mladostnik vključi v negativno obliko skupine ali subkulture, npr. delinkventno skupino (Musek 1995). Tudi Berkowitz (1993) članstvo v odklonski skupini, s katerim hoče otrok povečati svojo priljubljenost med vrstniki, navaja kot dejavnik tveganja, zaradi katerega je večja možnost za razvoj nasilnega vedenja pri otrocih.

1.2.3 Vpliv šole

Šola je socialni prostor, v katerem otrok preživi skoraj tretjino dneva, ali drugače povedano, čas, ki ga otrok preživi v šoli, je, če gledamo po deležih, na drugem mestu (Bučar Ručman 2004: 148). Zato ne smemo spregledati močnega vpliva šole na otrokov psihosocialni razvoj. Pušnikova (2003: 12) v okviru šole navaja varovalne in ogrožajoče dejavnike, ki vplivajo na otrokov razvoj. Pod varovalne dejavnike šole zajema pozitivne šolske izkušnje, dober odnos z učiteljem, učno uspešnost, uspešnost v interesni dejavnosti in sprejetost v skupini vrstnikov. Bitenčeva (1999: 31) poudarja varovalno vlogo šole v primeru neurejenih družinskih razmer, ko šola predstavlja prostor, znotraj katerega otrok najde varnost in ki pozitivno na njegov psihosocialni razvoj. Pod ogrožajoče dejavnike pa lahko štejemo neustrezno šolska (razredno) ozračje, nejasna šolska pravila, učni neuspeh in nasilje med vrstniki (Pušnik 2003: 12).

Odgovor na vprašanje, s katerimi dejavniki šola vpliva na pojav nasilnega vedenja otrok, podajajo Lampe in sodelavci (2002: 19, v Bučar Ručman 2004: 148):

- splošno neugodno psihosocialno ozračje šole (velikost šole, veliko število učencev, red v šoli, prisila ali kaznovanje);
- učiteljeva osebnost (strog, popustljiv, nedosleden, nerazumevajoč, nepravičen):
- prevelika storilnostna naravnost šole (povečana storilnostna naravnost šole spodbuja tekmovalnost; mnogi učenci niso kos visokim zahtevam šole; zaradi neuspeha izgubljajo voljo do učenja in razne odpore in nasilno vedenje);
- neugodni odnosi med otroki (posmeh, preganjanje, trpinčenje, ustrahovanje, izsiljevanje);
- nezmožnost gibanja in drugačnega telesnega sproščanja (otroci, ki morajo veliko časa preživeti v istem prostoru, v isti skupini, ne sproščajo svojih napetosti s športom itd.).

1.2.4 Vpliv spola

»Fantje ne jočejo« in »Dekleta se ne pretepajo« sem kot otrok nešteto krat slišala. Zdaj, ko sem odrasla, velikokrat s takšnimi in podobnimi vzgojnimi sporočili otrokom sporočam, kakšno vedenje se od njih pričakuje.

Vsakdanje izkušnje in mnoge študije nam dokazujejo, da so dečki agresivnejši od deklic in da se za deklice pretepanje ne spodobi. Pri tem imajo pomembno vlogo biološki dejavniki, predvsem pa je odločilnega pomena učenje socialne vloge, ki je vezana na spol. Od dečkov se pričakuje dvoje, in sicer, da se bodo zmožni ubraniti pred napadi drugih in si priboriti mesto v družbi, pri čemer je telesna agresivnost ključna. V nasprotnem primeru, ko dečkom ni do pretepanja, jih vrstniki enačijo z »mevžo«, zato postanejo tarča posmehovanja. Direktna agresija (fizična, grožnje) je lastnost, ki jo lahko pripišemo dečkom. Deklicam pa pripisujejo verbalne in posredne oblike agresivnosti, kot sta socialna izolacija in opravljanje. Nasprotno od dečkov deklice, ki ne sovpadajo s svojo predpisano socialno vlogo, ne občutijo neodobravanja vrstnikov, ampak doživljajo večji pritisk staršev (Pušnik 1999: 30).

Kulturne norme in vzgojni napotki dajejo fantom in dekletom različne usmeritve in možnosti za socialno vedenje, samopotrjevanje in izražanje stiske. Pri fantih že zelo zgodaj v otroštvu spodbujamo sposobnost za samostojno in dejavno uveljavitev. Za izkazovanje moči in obvladovanje okolja so tudi zmeraj nagrajani, zato ni čudno, da se njihovo vedenje

oblikuje v tej smeri. Medtem ko se pri deklicah dogaja ravno nasprotno, saj se jih spodbuja k izražanju nemoči, nebogljenosti in umikanju vase. Prav tako se jih namesto spodbud za dejavnejše samopotrditve z vzgojo usmerja na lastna čustvena doživetja in na medosebne odnose. Vse to oblikuje vzorce, na katerih temelji vedenje deklet (Tomori, v Šelih 2000: 105).

Dekleta in fantje se drugače odzivajo tudi v primeru stiske in frustracije. Pri dečkih je več vedenjskih motenj, medtem ko se deklice pogosteje soočajo z nevrotičnimi in psihosomatskimi motnjami. Tako se v nasprotju z dečki, ki kličejo na pomoč in skušajo pritegniti pozornost z dejavnim nasiljem, pri deklicah kaže krik na pomoč v obliki čustvene prizadetosti, depresivnega umika in telesnih tegob (Pušnik 1999: 31).

1.2.5 Vpliv medijev

Živimo v družbi, polni medijev, ki vplivajo na vsa naša čutila. Beremo jih, gledamo, in poslušamo. Otroci so z njimi v stiku doma, v vrtcu, šoli, avtu ali na javnem prevozu itd. Mediji so prisotni vsepovsod, zato ne gre podcenjevati njihovega vpliva na oblikovanje posameznikove osebnosti in delovanja v družbi.

Številne raziskave pričajo o tem, da vse več ljudi vse več časa preživi ob gledanju televizije, branju časopisov in revij, poslušanju glasbe in radia. »V nekaterih deželah otroci preživijo več časa pred televizorjem kot v šoli.« (Košir in Ranfl, 1996: 11.)

Zastrašujoče je tudi dejstvo, da imajo otroci v današnji družbi na voljo vse več zaslonskih medijev – od televizije, računalnikov, računalniških tablic do pametnih telefonov, ki jim posledično posvečajo vedno več časa. Strokovnjaki ugotavljajo, da imajo ti mediji vse bolj negativen vpliv na otroke, saj so ti v času, ko gledajo risanke, serije, resničnostne oddaje, brskajo po spletu ali igrajo računalniške igrice, znatno bolj izpostavljeni nasilju. Bučar Ručman (2004: 150) prav otroke opredeli kot najobčutljivejšo in najdovzетnejšo družbeno skupino za nasilje v medijih.

Melanie Brown, avtorica študije o nasilju v medijih, je prišla do naslednjih ugotovitev o povezanosti medijev in nasilja (Brown 1996, v Petrovec 2003: 10):

- gledanje nasilja je povezano z naraščanjem agresivnosti, zmanjševanjem občutljivosti za nasilje in z naraščanjem strahu pred kriminaliteto;
- nasilje v javnih medijih utegne vplivati na nasilna kazniva dejanja, vendar to nasilje ni edini razlog; obstaja vrsta vplivov na nasilno vedenje;
- nekateri ljudje utegnejo posnemati nasilno vedenje, ki ga vidijo na televiziji ali na videu;
- razmerje med opazovanjem nasilnih prizorov in nasilnim vedenjem je dvosmerno: agresivni ljudje pogosteje gledajo nasilne prizore in ljudje, ki opazujejo nasilne prizore, so pogosteje nasilnega vedenja;
- za učinkovanje nasilnih prizorov so najbolj dovzetni otroci, za njimi pa mlajši polnoletniki; moški so nekoliko dovzetenjši za vplive nasilnih prizorov kot ženske;
- kljub morebitnemu vplivu nasilja v javnih medijih na nasilje v družbi ni povsem jasno, ali je ta vpliv zelo pomemben v primerjavi z drugimi morebitnimi vplivi, kot so na primer družinske razmere, nasilje in zlorabe v družinskem krogu, vpliv staršev, revščina, vzgoja, rasizem, kulturna dezintegracija ali jemanje drog.

1.3 (Med)vrstniško nasilje, trpinčenje, ustrahovanje?

1.3.1 Opredelitev vrstniškega nasilja

»I was bullied pretty badly in high school. There was one kid in particular who would try to make me feel inferior in every way he knew how. For example, he would throw stuff at me constantly, flick me in the head, punch me, wipe whatever he picked out his nose on my shirt, call me ugly and stupid, mock me and of course – tell me he would beat me up if I ever fought back. It was like his daily mission.« Story of Daven

(<http://www.pacerteensagainstbullying.org/tab/you-are-not-alone/real-teens-speak-out/>)

Iz prebranih vrstic je mogoče razbrati fenomen, ki je najbolj prepoznana vrsta nasilja v šolskem okolju, tj. vrstniško nasilje. Vrstniško nasilje ni nov pojav, po čemer pričajo zgodovinske knjige, zgodbe naših dedkov in babic ter številne raziskave. Prisotno je že od nekdaj, čeprav je v strokovni in znanstveni literaturi zapisano kot razmeroma nov pojav. Rečemo lahko, da je nova naša občutljivost za ta pojav in hkrati zavedanje o otroških potrebah in razvoju, o človekovih in otrokovih pravicah ter o odgovornosti odraslih za njihovo uresničevanje (Dekleva 1996: 119). Začetki raziskovanja vrstniškega nasilja segajo

30 let nazaj v skandinavske države, ko so tamkajšnjo javnost šokirali samomori otrok, ki so bili žrtve trpinčenja vrstnikov. Iz skandinavskih držav se je zanimanje za vrstniško nasilje razširilo še na Japonsko, v Veliko Britanijo, na Nizozemsko in v Kanado kot odziv na podobne dogodke nasilja (Pušnik 1999: 34).

Na področju nasilja med šolajočimi se otroki in mladostniki obstaja različna terminologija, zato se v strokovni literaturi, domači in tuji, srečamo z različnimi izrazi. Najbolj specifičen in pogosto uporabljen je angleški izraz »bullying«. Sama beseda se verjetno nanaša na »draženje bika«, medtem ko njegova slovarska definicija pomeni »uporabo moči ali nasilja, da prestrašiš ali poškoduješ druge ljudi« (Pušnik 1999: 119). Pri nas so v uporabi različna pojmovanja izraza »bullying«. Pušnikova (1999) ga prevaja kot trpinčenje, Dekleva (1996) govori o ustrahovanju, Ostrmanova (2002) pa o medvrstniškem nasilju. Dobesednega prevoda ni. Pečjakova (2014: 8) ugotavlja, da je bil v starejši slovenski literaturi izraz »bullying« preveden kot *trpinčenje med učenci*, danes pa je v uporabi zanj termin (*med*)*vrstniško nasilje*, katerega bom v tej diplomski nalogi uporabljala tudi sama.

Pionir v raziskovanju vrstniškega nasilja Olweus (1995) pravi, da je govora o vrstniškem nasilju takrat, »kadar je neki učenec v daljšem časovnem obdobju večkrat izpostavljen agresivnemu vedenju oz. negativnim dejanjem, ki jih je povzročil njegov sovrstnik ali skupina učencev«. Kot agresivna oz. negativna dejanja, kot jih sam poimenuje, izpostavi namerne poškodbe tako s fizičnimi sredstvi (porivanje, brcanje, tepenje) kot z besedami (zafrkavanje, poniževanje, žaljenje, zbadanje). Zanj negativna dejanja niso nujno povezana s telesnim dotikom ali z besedami, ampak vključujejo tudi spakovanje, uporabo vulgarnih ali agresivnih kretenj in tudi namerno izključitev iz skupine. Za jasno razumevanje je treba razlikovati med neposrednim trpinčenjem, ki je odkrit, viden in očiten napad na žrtev, ter manj vidno obliko trpinčenja ali posrednim trpinčenjem, pri čemer gre za socialno osamitev in izključitev iz skupine (Olweus 1995: 11–12).

Tudi Roland (1988, v Dekleva 1996: 120) tako kot Olweus (1995) opredeljuje »bullying« kot nasilje, ki traja dlje časa, ko govori o »dolgotrajni in sistematični uporabi nasilja, duševnega ali telesnega, ki ga izvaja posameznik ali skupina, proti osebi, ki se v svojem trenutnem položaju ne more braniti.« K. Zabukovec Kerin (2002: 105) pa poudari, da govorimo o vrstniškem nasilju tudi takrat, kadar gre za enkratni dogodek, vendar pod

pogojem, da prihaja med povzročiteljem in žrtvijo do razlike v telesni ali psihični moči in njun odnos ne temelji na prijateljstvu.

Različne definicije vrstniškega nasilja se med sabo razlikujejo glede na sistem vrednot, veljavnih norm v družbi in samega pristopa k problemu. Vendar kljub različnim definicijam lahko najdemo sledeče skupne elemente (Ostrman 2002: 138):

- V vrstniškem nasilju nastopata dve glavni osebi: žrtev in povzročitelj nasilja. Oba sta lahko posameznika ali skupina. Možne so različne kombinacije.
- Vrstniško nasilje je dejanje, za katerega je značilno nesorazmerje moči med povzročiteljem nasilja in žrtvijo. Vrstniško nasilje prinaša povzročitelju nasilja korist ali zadovoljitev potrebe. S tem dokazuje svojo moč in premoč nad žrtvijo.
- Napadi lahko trajajo več mesecev ali celo let, če jih nihče ne ustavi. Poleg žrtev in povzročiteljev nasilja so v procesu vrstniškega nasilja pomembni opazovalci. Otroci, ki nasilje med vrstniki opazujejo, vedo zanj, včasih ga celo spodbujajo. Vsekakor ne naredijo ničesar, da bi ga zaustavili. Medvrstniško nasilje v večini primerov ni izraz patološkega vedenja, temveč pojav, ki je v veliki meri običajen v odnosih med vrstniki.

Poleg skupnih pa se pojavljajo tudi različni elementi definicij. Razlikujejo se glede na to, ali poudarjajo odnos med otroki, ki so v vlogi žrtve, in otroki, ki so povzročitelji nasilja, ali glede na kontekst, v katerem se nasilni odnos odvija. Tako lahko kontekst, kot je institucionalni, sam po sebi prispeva k nasilnemu vedenju ali ga celo spodbuja. Pri definicijah, pri katerih je njegov kriterij učinek nasilja, govorijo o tem, da gre za nasilje takrat, kadar se žrtev ne more braniti oz. kadar le-to povzroča strah. Če se otrok, ki je žrtev, lahko brani in mu vedenje ne vzbuja občutka strahu ali neprijetnosti, vedenja ne opredeljujejo kot »bullying«. Posledica tega kriterija je, da pojava vrstniškega nasilja ne moremo popolnoma natančno vsebinsko opredeliti (Dekleva 1996: 121).

1.3.2 Vrste vrstniškega nasilja

Vrstniško nasilje ima poleg različnih pojmovanj tudi različne pojavne oblike. Ločimo več vrst vrstniškega nasilja, izpostavila bom tiste, ki so skupne večini avtorjev in za katere menim, da so bistvene.

Telesno nasilje

»Neki fant me je zmerom zasledoval na poti iz šole domov. Priplazil se mi je za hrbet in me skušal spotakniti. Porinil me je v grmovje, enkrat pa me je celo udaril v obraz.« Primož (12) (Elliot 2002: 9.)

Telesno nasilje je najbolj vidno in prepoznano nasilje, med katerega prištevamo vsako vedenje, ki vključuje odrivanje, brcanje, boksanje, klofutanje, lasanje, pljuvanje, zapiranje v omare, omejevanje gibanja in podobno (Zabukovec Kerin 2002: 106). Bučar Ručman (2004: 106) dodaja, da k telesnemu nasilju spada tudi jemanje ali poškodovanje žrtvinih stvari in siljenje z nečim. Poleg fizičnih bolečin in posledic, ki jih povzroča telesno nasilje, so prisotne tudi psihične posledice.

Verbalno nasilje

»Govorila mi je, da sem grda in da izgledam kot pujs. Zmeraj, ko sem šla mimo nje, je oponašala prašičje kruljenje, drugi pa so se smejali. Najraje bi se vdrla v tla.« Viki (10) (Elliot 2002: 8.)

K. Zabukovec Kerin (2002: 106) med verbalno nasilje uvršča žaljivke, žaljive vzdevke, razširjanje lažnih govoric, pisanje žaljivih stvari po zidovih ali straniščih ipd. Ostrmanova (2002: 137) pa dodaja še osorno govorjenje. Značilnost te vrste nasilja je, da se na nezaželen, če ne celo grob način dotakne človekove psihe (Bučar Ručman 2004: 106).

Psihično nasilje

»Sošolke so se nehale pogovarjati z mano. Zmeraj, ko sem stopila v razred, so šle stran. Ker nobena ni govorila z mano, jih nisem mogla niti vprašati, kaj je narobe. Ničesar jim nisem naredila. Bilo je krivično.« Katarina (13) (Elliot 2002: 9.)

Psihično nasilje je oblika nasilja, ki je v šolskih klopeh najbolj prisotna, a hkrati tudi očem najbolj skrita. Pečjakova (2014: 11–12) jo enači z napadom na posameznikovo »notranjost«, katere cilj je povzročiti škodo osebi, ki je izbrana kot tarča, ampak večinoma brez fizičnih znakov. Kaže se v vedenju, ki vključuje izločanje, osamitev, grožnje, žaljive kretnje, ustrahovanje, trpinčenje, nacionalizem in podobno (Zabukovec Kerin 2002: 106). Posledica tega je, da negativno vpliva na samozavest in samopodobo otroka, ki se znajde v vlogi žrtve.

Izsiljevanje ali ekonomsko nasilje

»Dva starejša fanta me vsako jutro pričakata pred vhodom v šolo. Grozita mi, da me bosta pretepla, če jima ne dam denarja, in da mi bosta zlomila roko, če ju bom zatožil. Preveč me je strah, da bi komu povedal, kaj se dogaja.« Toni (13) (Elliot 2002: 7.)

K. Zabukovec Kerin (2002: 106) opredeli izsiljevanje ali ekonomsko nasilje kot zahtevo po denarju ali drugih materialnih dobrinah. Tudi takrat, ko povzročitelj zahteva od žrtve, da mu piše domače naloge, pomaga goljufati pri preizkusih znanja in ko ne izda vandalizma, ki mu je bil priča.

Katja Zabukovec Kerin, avtorica dela *Vrstniško nasilje v šoli*, opozarja, da spolno nasilje, ki se kaže v otipavanju in izsiljevanju spolnih dejavnosti, ni vrsta vrstniškega nasilja, temveč spada v *posebno obliko nasilja*. Razloge za to, da se umešča med posebne oblike nasilja, najdemo v njegovih specifičnih značilnostih, in sicer od vloge spola in posledic, ki jih ima spolno nasilje pri žrtvah, vse do družbenega dovoljenja (Zabukovec Kerin 2002: 106). Medtem ko Habbe (2000: 89) prav nasprotno opredeli spolno nasilje kot obliko vrstniškega nasilja ter dodaja poleg otipavanja in telesnega dotikanja še namigovanje na spolnost, opolzko govorjenje in vsako s spolnostjo povezano dejanje, ki ne vključuje spolnega odnosa. Poudarja visoko prisotnost te vrste nasilja v osnovnih in srednjih slovenskih šolah, čeprav mnogi zanikajo in prikrivajo njen obstoj.

Izpostaviti gre še *prikrito obliko nasilja*, ki dolgo ni bila tako raziskana kot *direktna oblika nasilja*, pri kateri gre za viden napad na šibkejšega – žrtev. Rigby (2008: 26) pod *prikrito ali indirektno vrstniško nasilje* uvršča vsako prepričevanje druge osebe, da žali ali zlorabi tretjo osebo, širjenje zlonamernih govoric, anonimne telefonske klice, žaljiva pisana ali e-sporočila, namerno in nepravilno izključevanje iz skupine, jemanje in skrivanje osebnih stvari, ponavljajoče se obračanje stran in zavračanje komunikacije, s čimer se žrtvi pokaže, da je nezaželena. Avtor posebej opredeli še naslednje vrstniške oblike nasilja:

- »rasist bullying« – *bullying*, usmerjen zoper žrtev zaradi njene rase pripadnosti;
- »sexual bullying« – *bullying*, ki ima seksistično motivacijo;
- »cyber bullying« – *bullying*, ki ga povzročitelj izvaja prek računalniške in mobilne tehnologije.

V okviru projekta *Varna šola* avtorica Katja Bašič (v Bučar Ručman 2004: 106-107) navede naslednje oblike nasilja, ki se pojavljajo med otroki v šoli:

- pljuvanje, ščipanje, žaljenje, zmerjanje, odrivanje, prerivanje po hodnikih, zafrkavanje, otipavanje, obtoževanje, fizično nasilje, izolacija vrstnikov (znotraj razredov);
- problem ločevanja po narodnosti in žaljenj na nacionalni osnovi (v šoli in zunaj nje);
- izsiljevanje;
- fizične bolečine in s tem povezano fizično nasilje kot posledica nasilnih iger med otroki;
- psihično in spolno nasilje (izpostavile predvsem deklice);
- fizično nasilje (izpostavili predvsem dečki).

1.3.3 Vloge in značilnosti vpletenih v vrstniško nasilje

Vsak od nas se je kot otrok ali mladostnik znašel vsaj v eni izmed treh vlog: vlogi žrtve, vlogi povzročitelja nasilja ali v vlogi opazovalca nasilnega vedenja.

Alja Otavnik, organizatorica programov zagovorništva pri slovenski fundaciji Unicef, razmišlja takole:

»Zavedati se moramo, da imamo tri skupine otrok: tiste, ki so žrtve in jih moramo krečiti, tiste, ki so nasilni in jim moramo pomagati tako, da spremenijo obnašanje, ter tiste, ki so opazovalci oziroma priče, te spodbujamo, da spregovorijo o nasilju, da niso "tožibabe", če povedo, da je vrstnik nasilen do sošolca. Največ je otrok, ki spadajo v tretjo skupino. Ta skupina je najpomembnejša, saj ti otroci vidijo, kaj se dogaja, in lahko prevzamejo dve vlogi, ali spodbujajo in navijajo, ko je nekdo žrtev, ali pa preprečujejo nasilje, tako da ustavijo in izpostavijo dejanja nasilnežev.«

(http://www.psihoterapija-ordinacija.si/uploads/file/PUBLIKACIJE/11_1224urMedvrstni%C5%A1koNasiljeObjava.pdf)

1.3.3.1 Otroci, ki so žrtve nasilja

Žrtev je termin, s katerim najpogosteje označujemo učenca, ki doživlja vrstniško nasilje. Učenec, ki je žrtev, je večkrat in daljše časovno obdobje izpostavljen nasilnemu vedenju enega ali več učencev oz. vrstnikov. Pri tem gre poudariti, da je v ospredju neravnovesje v moči med žrtvijo nasilja in otrokom, ki nasilje povzroča, kot temeljna značilnost nasilja med vrstniki (Olweus 1995: 11–12).

V vlogi žrtev se najpogosteje znajdejo otroci, ki od drugih izstopajo po svoji »drugačnosti«. Lahko so izredno inteligentni, nadarjeni glasbeniki, nosijo zobni aparat ali imajo zdravstvene težave. »Lahke žrtve« pa otrokom, ki povzročajo nasilje, predstavljajo tudi otroci s posebnimi potrebami, medtem ko jih večina vrstnikov največkrat dobro sprejema. V skupino ranljivih otrok, ki se znajdejo v vlogi žrtev, lahko štejemo tudi tiste, ki se od povzročiteljev razlikujejo po narodnosti, rasi in veroizpovedi (Zabukovec Kerin 2002: 109).

Ker so otroci, ki so žrtve nasilja, le redko pripravljani spregovoriti o svojih izkušnjah vrstniškega nasilja, je toliko bolj pomembno, da starši, učitelji, sovrstniki, prijatelji in svetovalni delavci poznajo, prepoznajo ter se primerno odzovejo na nekatere znake, ki lahko pomenijo, da je učenec žrtev nasilja. K. Zabukovec Kerin (2002: 110) navaja naslednje znake žrtve:

- boji se prihajati v šolo ali odhajati iz nje, spremeni svojo običajno pot, zato zamuja ali pa prihaja v šolo zelo zgodaj;
- na šolskih izletih je vedno v bližini učiteljice ali učitelja in se od njiju noče oddaljiti;
- starše prepriča, da jo spremljajo v šolo in čakajo ob koncu pouka;
- začne neopravičeno izostajati od pouka;
- poslabša se ji učni uspeh;
- ima poškodovano šolsko opremo ali je celo nima, med dnevom »izgubi« kos oblačila;
- starši poročajo, da je nenadoma postala zadirčna in groba;
- je lačna po odmoru za malico oz. kosilo (nekdo ji je vzela malico ali denar zanjo);
- se zapre vase, začne jecljati, ima izredno slabo samopodobo;

- je videti vznemirjena in nervozna, preneha jesti, ne pridobiva teže;
- govori o samomoru ali ga celo poskuša narediti;
- začne krasti denar drugim otrokom (od nje ga zahteva povzročitelj/-ica);
- odklanja pogovor ali si izmisli neverjetno zgodbo, da bi jo pustili pri miru;
- ima nepojasnjene modrice, odrgnine ali druge poškodbe;
- sama začne uporabljati nasilje nad mlajšimi in manjšimi otroki, svojimi mlajšimi bratci in/ali sestrami.

Olweus (1995) razlikuje med pasivnimi ali podredljivimi žrtvami in izzivalnimi žrtvami. *Pasivne žrtve* opiše kot osamljene, zavrnjene, lahko celo izolirane učence v šoli. Ugotavlja, da znotraj razreda ne prijateljujejo niti z enim od sošolcev. S svojimi stališči in vedenjem drugim sporočajo, da so šibki, nebogljeni, negotovi in ničvredni. Tipična žrtev je šibkejša od sovrstnikov, tako telesno kot besedno. V primerjavi z drugimi kaže več tesnobe in negotovosti. Take žrtve lahko opišemo kot previdne, občutljive in mirne, katerih stališče do nasilja in uporabe nasilnih sredstev je negativno. V primeru napada ali žalitve se pasivne žrtve ne bodo branile. Njihova reakcija na napad je pogosto jok, nemočna jeza ali umik. Posledica tega je, da imajo nasploh nizko stopnjo samospoštovanja in slabo samopodobo (Pušnik 1999: 84–85).

Izzivalne žrtve so otroci, ki so tako kot pasivne žrtve telesno šibkejši od svojih vrstnikov. V različni meri kažejo značilnosti tesnobe in agresivnega vedenja. Opisane so kot žalostni, tesnobni otroci s slabo samopodobo. Nekateri med njimi so hiperaktivni otroci, za katere je značilno, da so nemirni in imajo težave z zbranostjo. Njihove agresivne oblike vedenja pri drugih ljudeh vzbujajo razburjenost in napetost, čeprav je njihovo nasilno vedenje pogosto samo odziv na trpinčenje. V primerih, ko je napadena ali na kakšen način užaljena, se izzivalna žrtev nasprotno od pasivne brani, vendar je pri tem neuspešna. Nekatere s svojim vedenjem poskušajo trpinčiti šibkejši vrstnike od sebe (Olweus 1995: 22).

Besagova (1989, v Bučar Ručman 2002: 111) navaja še dva tipa žrtev. *Odisne žrtve* so otroci, ki s svojim vedenjem motijo druge z razlogom, da bi ga sprejeli v skupino. Ti otroci prevzamejo vlogo razrednega klovna in s tem prikrivajo svoje znanje in sposobnosti. Odisne žrtve postanejo z namenom, da bi jih vključili v skupino, v kateri se počutijo bolj varne in neranljive. Drugi tip žrtev so *lažne žrtve*. To so otroci, ki se pogostokrat

pritožujejo nad preostalimi vrstniki. Vzroke za takšno vedenje najdemo v iskanju pozornosti, ali nasprotno, kot morebitni otrokov klic na pomoč.

1.3.3.2 Otroci, ki povzročajo nasilje

Za poimenovanje subjekta, ki povzroča nasilje, obstaja več terminov. Od storilca/storilke, nasilneža/nasilnice do povzročitelja/povzročiteljice nasilja.

Izraz storilec oz. storilka se uporablja za označevanje oseb, ki so storile ali so osumljene kaznivega dejanja. Izraz nasilnež oz. nasilnica pa v ospredje postavlja osebnost povzročitelja nasilja. Nasilnost opredeli kot prirojeno lastnost človeka in ga poistoveti z vlogo nasilneža. Posledično se osebo stabilizira v vlogi nasilneža in s tem odvzame možnost za spremembo vedenja (Lešnik Mugnaioni 2009: 35).

Sama verjamem, da je nasilno ravnanje naučeno ravnanje, in je res tako, potem se ga je mogoče tudi »odučiti« in nadomestiti z novim, primernejšim vedenjem. Otroci, ki so povzročitelji nasilja, se tega naučijo, zato je tudi njim treba zagotoviti ustrezno oporo in možnost, da se naučijo nenasilne komunikacije oz. da se seznanijo z bolj konstruktivnimi vzorci vedenja. Zato bom v nalogi uporabljala izraz *otrok, ki povzroča nasilje*, saj kot pravi Lešnik Mugnaioni (2009: 35), izraz povzročitelj/povzročiteljica nasilja ne poudarja osebnosti subjekta, ki povzroča nasilje, temveč je poudarek izključno na nasilnem vedenju subjekta. To omogoča, da povzročitelj nasilja prevzame odgovornost za storjena dejanja, hkrati pa mu je dana možnost, da svoje nasilne vzorce vedenja spremeni.

Lastnost, s katero najbolj opisujemo tipičnega otroka, ki povzroča nasilje, je njegova agresivnost. Besagova (1989) ločuje tri vrste učencev, ki izvajajo nasilje nad svojimi vrstniki (Pušnik 1999: 86–87 in Bučar Ručman 2004: 111–112):

Dominanten otrok, ki povzroča nasilje nad svojimi vrstniki, pogosto kaže tudi svoje nasilne vzorce vedenja v odnosu do odraslih, tako staršev kot učiteljev. Njegovo stališče do nasilja in uporabe nasilnih sredstev je pozitivno. Za svoje ravnanje ne občuti nobene krivde in se težko vživi v drugega. Opišemo ga lahko kot vročekrvno osebo z naglimi reakcijami, ki ima izrazito potrebo po obvladovanju in podrejanju drugih. Za uveljavitev uporablja moč in grožnje. Ima razvito pozitivno samopodobo o sebi, pogosto povprečno ali celo

nadpovprečno. Sam se opiše s pridevniki sposoben, vpliven in uspešen. Otroci, ki povzročajo nasilje, imajo vpliv na svoje vrstnike, dobro se znajdejo v vsakem položaju in so znani po smislu za humor. Med vrstniki so prej priljubljeni in zaželeni kot nepriljubljeni, čeprav priljubljenost z leti upada. Njihov šolski uspeh je lahko povprečen, nadpovprečen ali podpovprečen. Ko je otrok, ki povzroča nasilje, fant, velja, da je telesno močnejši od vrstnikov, še posebno od otrok, ki so žrtve. Njegova starost je enaka žrtvini ali pa je malce starejši. Medtem ko deklice, ki povzročajo nasilje, uporabljajo bolj indirektno, manj vidne oblike trpinčenja, kot so obrekovanje, manipuliranje in izolacija.

Pasivni otroci, ki povzročajo nasilje, ali privrženci so otroci, ki sodelujejo pri nasilju, vendar za to ne prevzamejo pobude. Ti otroci so med svojimi vrstniki pogosto nepriljubljeni, kdaj pa kdaj pa tudi zaželeni v njihovi družbi. Pogosto so, skladno z žrtvami, tesnobni in negotovi.

Kot *anksiozne otroke, ki povzročajo nasilje*, lahko opredelimo najmanj priljubljene in tudi manj samozavestne med povzročitelji nasilja. V ospredju so težave, povezane s šolskim neuspehom ali stanjem doma.

1.3.3.3 Otroci, nosilci obeh vlog – žrtve in povzročitelji nasilja hkrati

V to skupino spadajo otroci, ki v enem primeru zavzamejo vlogo tistega, ki povzroča nasilje, že v drugem pa so sami v vlogi žrtve. Ti otroci imajo še nižjo stopnjo priljubljenosti med vrstniki kot preostali povzročitelji nasilja. Stephenson in Smith (v Besag 1989: 29) poudarita ključne značilnosti otrok z dvojno vlogo. To so otroci, ki so telesno močni in so se sposobni postaviti zase. Soočajo se s težavami pri obvladovanju svojih impulzov in razpoloženj ter so vedno pripravljeni na fizično obračunavanje. Pogosto imajo občutek napetosti, strahu, osamljenosti in manjvrednosti. Do drugih so nezaupljivi in le težko sklepajo prijateljstva, zato se raje držijo za sebe. Ko so v vlogi povzročitelja nasilja, običajno trpinčijo otroke, ki so mlajši od njih, saj jim to omogoča gotovost. V vlogi žrtve se znajdejo v odnosih s svojimi sovrstniki ali v odnosih znotraj družine (Bučar Ručman 2004: 13).

Na tem mestu je treba razlikovati nosilce dvojnih vlog od vlog žrtev in vlog otrok, ki so povzročitelji nasilja. Po ugotovitvah raziskav se nosilci obeh vlog glede agresivnosti in

družinskih razmer bolj podobni povzročiteljem nasilja, glede na čustva, samopodobo in odnosa do šole pa je večja podobnost z žrtvami (Pušnik 1999: 90).

1.3.3.4 Otroci, ki so opazovalci nasilja

Prav v vlogi opazovalcev se znajde največ otrok in tudi ta skupina ni enotna, saj jih lahko razdelimo glede na odzive ob zaznavi vrstniškega nasilja.

Pasivneži ali ignorant so otroci, ki so priča vrstniškemu nasilju, vendar se na to ne odzivajo in se vedejo, kot da nasilja ne opazijo. Kot *spodbujevalce* opredelimo otroke, ki z besedami spodbujajo povzročitelja nasilja in se hkrati posmehujejo žrtvi ter tako povzročitelja nasilja podpirajo pri njegovem početju. Medtem ko so *branilci* otroci, ki žrtev branijo in tolažijo ter pozivajo povzročitelja nasilja, naj neha to početi. Informacije o dogodku posredujejo naprej odraslim osebam. V vlogi pasivnežev in branilcev se največkrat znajdejo dekleta, fantje pa v vlogi spodbujevalcev (Pušnik 2003: 10–11).

Avtorica Pušnik navaja značilnosti in osebne lastnosti opazovalcev. Za pripadnike te skupine pravi, da se dobro počutijo v družini, njihov odnos s starši je dober in se lahko pogovorijo z njimi, ko pride do težav. Počutijo se sprejete in upoštevane. S šolo so zadovoljni, saj jim ta daje pozitivne občutke. Imajo pozitiven odnos tako do šole kot do učiteljev. Verjamejo v svoje sposobnosti in možnost svojega uspeha. Od vrstnikov se počutijo sprejete in tudi sami gradijo odnose z vrstniki s konstruktivno naravnostjo. Ne izražajo občutkov napetosti in strahu, tudi nobene oblike agresivnosti. Prav nasprotno, občutijo veselje in so pozitivno naravnani do okolja. V interakcijah z drugimi so odprti, prijazni, potrpežljivi in radi ponudijo pomoč (Pušnik 1999: 91).

1.4 SPLETNO NASILJE MED VRSTNIKI

Bliskovit razvoj informacijsko-komunikacijske tehnologije (IKT) je omogočil uporabo računalnikov, spleta, mobilnikov, socialnih omrežij in drugih izumov ter privedel do točke, ko jih že enačimo s temeljnimi človekovimi pravicami. Še ne tako dolgo nazaj sta mobitel in splet predstavljala privilegij nekaterih in sta veljala za modna dodatka, ki so si ju vsi želeli, toda le redki dobili. Danes otrokom in mladostnikom predstavljata obvezno opremo,

brez katere ne znajo več živeti. Ule (2008: 203) lepo opiše trenutno stanje, ko pravi: »Zanje ta tehnologija preprosto je tu, tako kot je življenje tu.«

Tako smo z razmahom tehnologije izrekli dobrodošlico »net generaciji«, »cyber otrokom« ali »digitalni generaciji«, kot nekateri avtorji imenujejo generacijo, ki se je učila abecede s tipkovnice pred računalniškimi zasloni, igranje in skrivanje na igrišču zamenjala z igranjem računalniških igranic in sklepala prijateljstva z ljudmi, ki jih ni ali jih ne bo srečala nikoli v resničnem življenju (Ule 2008: 197–2003).

Med prednostmi, ki smo jih dobili z razmahom tehnologije, štejemo izobraževanje, širjenje znanja ter dostop do številnih informacij, spoznavanja sveta, kultur, navezovanja in ohranjanja stikov z drugimi in tako dalje (Šalamon 1998: 10–11). Kljub ugodnostim pa so s seboj prinesle tudi nevarnosti, ki jim je najbolj izpostavljena prav »net generacija«, to je spletno nasilje.

1.4.1 Opredelitev spletnega nasilja

Za fenomen nasilja na spletu, ki poteka med otroki in mladimi, se najpogosteje uporablja angleški izraz »cyberbullying«. Izraz je skoval Bill Belsey, ustanovitelj in moderator svetovno znanega spletnega portala Bullyig.ca, ki definira spletno nasilje kot »uporabo informacijsko-komunikacijske tehnologije za namerno, ponavljajoče se in sovražno vedenje posameznika ali skupine, ki ima namen škoditi drugim«. (<http://cyberbullying.ca/>)

Za pojav spletnega nasilja med vrstniki obstaja različna terminologija in tako številni avtorji pri nas različno slovenijo izraz »cyberbullying«. Zoranovič (2011) ga prevaja kot »spletno in mobilno nadlegovanje«, Lobejeva in Muha (2010) ter urad informacijskega pooblaščenca (Informacijski pooblaščenec 2009) kot »spletno ustrahovanje«, Završnik (Završnik, Sedej 2012) uporablja »spletno nadlegovanje«, Pšundrova (2012) »medvrstniško nasilje preko interneta«, Žakljeva (2013) »nasilje v kibernetnem prostoru« in Pečjakova (Pečjak 2014) »spletno nasilje«. Termin *spletno nasilje* bom v diplomskem delu za opredelitev pojma »cyberbullying« uporabljala tudi sama.

V literaturi poleg različnih poimenovanj spletnega nasilja najdemo tudi različne definicije. Razloge za to lahko iščemo v hitrem razvoju tehnologije, posledici tega pa sta tudi hiter razvoj in preoblikovanje pojavnih oblik spletnega nasilja (Pantič 2013: 3).

Hinduja in Patchin (2009) opredeljujeta spletno nasilje »kot namerno in ponavljajočo škodo, povzročeno preko uporabe računalnikov, mobilnih telefonov in drugih elektronskih naprav«.

Parry Aftab (2011), ki je med vodilnimi strokovnjaki za spletno varnost, kriminal in zlorabo na svetu, pravi, da gre spletno nasilje v primerih, ko mladoletna oseba uporabi splet, mobilni telefon ali drugo tehnologijo kot orožje za namerno nadlegovanje, mučenje, žaljenje ali poškodovanje druge mladoletne osebe. Spletno nasilje lahko poteka po hitrih elektronskih sporočilih, prek spletnih profilov, po mobilnih telefonih in z objavami na spletu (Suhadolnik 2014: 13).

Završnik in Sedej (2012: 263) med spletno nasilje štejeta vsako ustrahovanje, trpinčenje, tiraniziranje ali šikaniranje prek spleta (npr. po e-pošti, spletnih straneh, blogih, forumih, spletnih socialnih omrežjih, kot sta Facebook in Twitter.) Med spletno nasilje pa tudi uvrščata nasilje, povezano s storitvami mobilne telefonije (npr. nasilje, storjeno po kratkih SMS-sporočilih, multimedijskih sporočil MMS, s prekomernimi klici).

Informacijski pooblaščenec RS definira spletno nasilje kot »nadlegovanje preko interneta, mobilnih telefonov in drugih komunikacijskih sredstev, kjer otrok (ali skupina otrok) nadleguje drugega otroka, tako da mu pošilja grozilna sporočila, ga ponižuje ali drugače sramoti. Primeri metod spletnega nadlegovanja vključujejo: ustvarjanje lažnih profilov, sovražnih spletnih strani, sovražni govor, krajo identitete, objavljanje posnetkov, zlorabe osebnih podatkov [...]« (Informacijski pooblaščenec 2009).

V evropskem raziskovalnem programu COST (European Cooperation in Science and Technology) je spletno nasilje definirano kot (Završnik 2012: 434):

- agresivno in namerno dejanje;
- dejanje, ki ga izvršuje skupina ali posameznik;
- dejanje, storjeno s pomočjo elektronskih oblik komuniciranja, največkrat interneta in z mobilnimi telefoni;

- dalj časa ali ponavljajoče se dejanje,
- dejanje zoper žrtev, ki se ne more zlahka ubraniti.

1.4.2 Vrste in oblike spletnega nasilja

Tudi spletno nasilje se deli na *neposredno* in *posredno*. Neposredno spletno nasilje, pri katerem povzročitelj nasilja neposredno pošilja sporočila žrtvi, vključuje (Brošura »Nasilje preko interneta« 2013: 3 in Informacijski pooblaščenec 2009):

- nadlegovanje prek takojšnjega sporočanja in SMS-sporočil, in sicer na način pošiljanja grozilnih sporočil, neprimernih fotografij in drugega materiala; sem spada tudi ustvarjanje lažnega profila na spletnem mestu ali socialnem omrežju;
- kraja ali spreminjanje gesla elektronske pošte ali profila na spletnem omrežju;
- objavljanje osebnih podatkov ali neresnic na »chatu«, blogu ali internetni strani;
- sestavljanje internetnih anket o žrtvi;
- pošiljanje zlobnih kod in virusov;
- pošiljanje neprimernih vsebin (pornografije) in pošiljanje nezaželene pošte (spam);
- zloraba identitete (se predstavljamo, da smo nekdo drug).

O posrednem nasilju govorimo v primerih, ko povzročitelj izvaja nasilje prek tretje osebe, ki se vloge posrednika običajno ne zaveda. Eden od primerov posrednega spletnega nasilja je, ko otrok ali mladostnik ukrade geslo e-pošte drugega otroka ali mladostnika. Nato pa v imenu žrtve oz. iz njenega elektronskega računa pošilja žrtvinim prijateljem vznemirjajoča sporočila. Tako so vsi, ki prejmejo vznemirjajoča sporočila, prepričani, da jim to pošilja žrtev. Posledično se žrtev spletnega nasilja lahko spre s prijatelji, administrator spletne strani ji lahko prepove dostop do strani ali jo starši kaznujejo. Tako so prijatelji, administrator in starši v vlogi posrednika nasilja, čeprav se tega ne zavedajo (Brošura »Nasilje preko interneta« 2013: 3).

Obstajajo različne tipologije spletnih oblik nasilja, najpogosteje je v uporabi tipologija N. Williard (2006). Slednja ločuje več vrst spletnega nasilja, ne glede na to, katera vrsta tehnologije je uporabljena pri izvajanju. V nadaljevanju so te vrste podrobneje opisane.

Flaming (ang.) ali žaljenje

Flaming je kratka in nasilna izmenjava mnenj ali žalitev med dvema ali več osebami, ki za to uporabljajo katero koli IKT. Ta vrsta nasilja se pojavlja na javnih kanalih, v klepetalnicah ali diskusijskih skupinah (redkeje v izmenjavi e-sporočil) (Žakelj 2013: 113). Za to vrsto nasilja je značilna odsotnost neravnovesja moči med udeleženi, zato ni klasične delitve na žrtev in povzročitelja nasilja, vendar se ta enakovredni položaj med udeležencema spreminja z vsako izmenjano pripombo in žaljivko. Spremembe so odvisne od posameznikovega pogleda na stanje oz. od njegovega odziva na žaljivke in pripombe. Kdaj je razmerje med udeleženi enakovredno in kdaj ni, je težko določiti. Žaljenje in poniževanje lahko potekata med posamezniki, ni pa izključena niti možnosti napada posameznikov iz večje skupine ljudi (Pšunder 2012: 45).

Harassment (ang.) ali nadlegovanje

Pomeni »ponavljajoče se ali vztrajno nadlegovanje v obliki besed, delovanja ali dejanj, ki vznemirjajo ali povzročajo precejšnje emocionalne stiske« (Žakelj 2013: 114). Za razliko od *flaminga*, nadlegovanje poteka daljše časovno obdobje in se pojavlja na zasebnejših področjih spletnega komuniciranja in pošiljanja sporočil (programi za izmenjavo neposrednih sporočil, e-pošta, zasebna sporočila na forumih in mobilni telefoni). Prav tako prihaja do neravnovesja moči med udeleženci, saj je nadlegovanje enostransko in govorimo o žrtvi in povzročitelju nasilja. Povzročitelj je lahko posameznik ali jih je več. Kadar jih je več, je govora o nadlegovanju kot skupinski dejavnosti (Pšunder 2012: 45).

Cyberstalking (ang.) ali zalezovanje v kibernetnem prostoru

Vključuje zasledovanje drugega s pomočjo uporabe elektronske komunikacije, ki se ponavlja in obsega nadlegovanje in grožnje (Žakelj 2013: 114). V primerjavi z nadlegovanjem traja dlje časa in je pogosto tudi bolj nasilne narave. Za to vrsto nasilja je značilno, da si povzročitelj pridobi osebne podatke žrtve, da bi se ji približal. Med drugim tudi vdre v njeno e-pošto, nadzoruje njeno komunikacijo in dejavnost v spletu. Žrtev je lahko deležna groženj ali pa je celo ogroženo njeno življenje. V vlogi povzročiteljev se pogosto znajdejo bivši ali trenutni partnerji in nekdanji prijatelji (Pšunder 2012: 46).

Exclusion (ang.) ali izključitev

Pomeni namerno izključitev posameznika iz socialnega kroga na spletu, ki se kaže kot neodgovarjanje na e-poštna sporočila, ignoriranje pri vzpostavljanju stikov prek programov za neposredno pošiljanje sporočil in blokiranje uporabnikov. Za mladostnika lahko nosi resne čustvene posledice (Pšunder 2012: 46).

Impersonation (ang.) ali poosebljanje

V tem primeru storilec prevzame identiteto žrtve in se izdaja zanjo. Največkrat to stori tako, da uporabi žrtvino geslo za dostop do različnih računov in v njenem imenu pošilja sporočila, ki so navadno žaljiva in neprimerna. Storilec tako pošilja sporočila s spolno vsebino, žali druge v imenu žrtve, lahko pa tudi spremeni osebni profil žrtve na družbenih omrežjih in podobno (Žakelj 2013: 114).

Denigration (ang.) ali očrnitev

Pomeni »posredovanje neresničnih informacij o nekom z namenom očrnitve« (Žakelj 2013: 114). Povzročitelj te oblike spletnega nasilja na spletnih straneh objavlja škodljive informacije ali jih posreduje po e-pošti ali SMS-ih. Vključuje pošiljanje posnetkov žaljivih pesmi o nekom, digitalno spremenjene fotografije in podobno (ibid.).

Outing (ang.)

Pomeni, da storilec z namenom osramotitve žrtve od nje pridobi osebne podatke, ki so zasebne narave in jih posreduje naprej drugim uporabnikom spleta, katerim ti podatki sicer ne bi bili zaupani (Žakelj 2013: 114).

Trickery (ang.) ali prevara

Tudi v tem primeru gre za objavljanje osebnih podatkov, vendar se od *outinga* razlikuje po načinu, kako storilec pride do teh podatkov. Gre za to, da storilec žrtev prevara tako, da se izdaja za nekoga drugega, in sicer z namenom, da mu žrtev zaupa osebne in intimne podatke sebi, ki jih potem storilec posreduje drugim (Žakelj 2013: 114).

Sexting (ang.) ali seksting

Pomeni objavljanje ter širjenje slik in posnetkov golih delov telesa ali spolnih aktov na spletu ali po mobilnih telefonih. Za to obliko nasilja gre, če gole slike ne pošilja oseba, ki je na sliki (Žakelj 2013: 114).

Happy slaming (ang.) ali pretepanje

Pri tej obliki nasilja mladostnik med hojo udari ali klofne žrtev, ki jo pozna ali pa tudi ne, in nato zbeži. Drugi mladostniki to posnemajo in širijo naprej z objavami na spletu ali po mobilnih telefonih (ibid.).

1.4.3 Vzroki in posledice spletnega nasilja

»I found myself resorting to abusing others when I was bored, upset, lonely or angry. It made me feel like I was important and influential in people's lives, even though what I was prompting them to do was negative.«

(<http://www.netdoctor.co.uk/parenting/teenager/a9270/confessions-of-a-cyberbully/>)

Parry Aftab (2011), pravnica, ki je strokovnjakinja za spletno varnost, navaja naslednje vzroke, ki privedejo posameznika do spletnega nasilja:

- sproščanje oziroma izražanje negativne energije,
- pridobivanje zadovoljstva, ugleda in socialnih nagrad,
- izživljanje agresivnih fantazij.

Otroci in mladostniki imajo veliko motivov za spletno nasilje. Bodisi to počnejo zaradi dolgčasa ali zabave ali preobilice tehnoloških igrarč. Spet drugi to počnejo, da bi občutili željo po moči in nadvladi. Nekateri zaradi želje, da bi jih imeli drugi za nepremagljive, nezlomljive in da bi izpadli junaki. Spletnega nasilja se poslužujejo tudi zato, da bi se maščevali ali branili pred nasiljem, ki so ga deležni v šoli od svojih vrstnikov. Nekateri mladi pa to storijo pomotoma, npr. pošljejo sporočilo napačni osebi ali pa ne premislijo, preden kaj storijo (http://www.stopcyberbullying.org/why_do_kids_cyberbully_each_other.html). Različni avtorji pri tem dodajajo, da gre zaradi manjšega števila raziskav glede nasilja prek spleta samo za ugibanja o tem, kakšni so vzroki za pojav spletnega nasilja med mladimi (Pšunder 2012: 47).

»It makes me depressed a lot. It affected me for about 34 years. I hated being [cyber]bullied. I would come home and just cry. It really hurt.« (http://cyberbullying.org/cyberbullying_emotional_consequences.pdf)

Raziskava, v kateri sta Hinduja in Patchin (2009) ugotavljala posledice spletnega nasilja, je pokazala, da 34 % žrtev spletnega nasilja občuti frustriranost, 30,6 % jezo in 21,8 % žalost. Ta in druga negativna čustva lahko vodijo tudi v samopoškodovanje (http://cyberbullying.org/cyberbullying_emotional_consequences.pdf).

Otroci in mladostniki, ki so žrtve spletnega nasilja, so bolj zadržani, občutljivi, previdni in negotovi v primerjavi s tistimi, ki tega ne doživljajo. Zanje sta značilna pomanjkanje zaupanja in nizka samozavest (Kowalski et. al. 2008). Povezavo med nizko samozavestjo in spletnim nasiljem sta z raziskavo, v kateri sta zajela 2000 mladih, dokazovala tudi Hinduja in Patchin (2012: 39). Ugotovila sta, da imajo tako žrtve kot povzročitelji spletnega nasilja nižjo samozavest v primerjavi s tistimi, ki niso vključeni v spletno nasilje. Kar pa ni specifično dokazano, saj se še vedno postavlja vprašanje, ali je spletno nasilje tisto, ki povzroči nizko samozavest, ali so otroci in mladi z nižjo samozavestjo lažje tarče za povzročitelje spletnega nasilja.

V skrajnih primerih lahko spletno nasilje pripelje žrtve do samomorilnih misli ali celo do tega, da naredijo samomor. Kar 20 % mladih, ki so bili žrtve spletnega nasilja, je resno razmišljalo o poskusu samomora. Zaskrbljujoč je tudi podatek, da si žrtve spletnega nasilja poskušajo dvakrat pogosteje vzeti življenje kot tisti, ki vanj niso bili nikoli vpleteni (Hinduja, Patchin 2012: 40).

1.4.4 Razlike med tradicionalnim in spletnim nasiljem

Pri pregledu literature sem zasledila več značilnosti, ki kažejo razliko med spletnim nasiljem in tradicionalnimi oblikami vrstniškega nasilja.

Prva takšna razlika, ki loči spletno od tradicionalnega vrstniškega nasilja, je *odsotnost časovnih in prostorskih omejitev*. V nasprotju s tradicionalnimi oblikami nasilja med vrstniki se lahko spletno nasilje odvija kadar koli oz. 24 ur na dan, 7 dni v tednu in 365 dni

v letu. Prav tako se lahko dogaja v tistih prostorih, v katere povzročitelji nasilja pri tradicionalnih oblikah nasilja nimajo dostopa. Tako dom, ki v smislu tradicionalnega nasilja predstavlja varen kraj, pri spletnem nasilju postane samo še eden izmed krajev, kjer se le-to odvija (Informacijski pooblaščenec 2009: 7).

Slonje in Smith (2008, v Završnik 2013: 435) kot pomembno lastnost spletnega nasilja izpostavljata *anonimnost*. Pri tradicionalnem nasilju redko (samo pri indirektni obliki nasilja, kot je širjenje govoric) govorimo o anonimnosti oz. da žrtev ne pozna povzročitelja nasilja, medtem ko je pri spletnem nasilju prav nasprotno. Tako mladi, ki se znajdejo v vlogi žrtve spletnega nasilja, v več kot polovici primerov ne poznajo povzročitelja (Li 2007, v Pečjak 2014: 16) Slednjemu anonimnost omogoča, da dela stvari, ki jih drugače ne bi, in pri tem ne prevzame odgovornosti za svoja dejanja ter tudi ne čuti posledic (Pečjak 2014: 16). Zato ni presenetljivo, da mladi pri izvajanju spletnega nasilja večinoma ne razkrijejo svoje identitete.

Nesorazmerje moči pomeni, da se žrtev nasilja ne more zlahka (u)brani. Ta kriterij je prisoten tako v tradicionalnem kot spletnem nasilju, vendar tudi tu prihaja do razlik. Ko je govora o tradicionalnem nasilju, se nesorazmerje moči kaže v fizičnih in psihičnih razlikah med žrtvijo in povzročiteljem nasilja, medtem ko se pri spletnem nasilju nesorazmerje moči kaže v poznavanju in rabi telekomunikacijskih tehnologij in storitev, saj povzročitelj črpa svojo (pre)moč iz večjih tehnoloških veščin (Završnik 2013: 435). König in drugi (2010, v Završnik 2013: 435) izpostavljajo, da so spletni povzročitelji nasilja, ki se maščujejo tradicionalnim povzročiteljem, spretnejši pri uporabi in razumevanju tehnologije. Vendar Patchin in Hinduja (2006, v Završnik 2013: 436) dodajta, da vse raziskave tega ne potrjujejo in da lahko imata tako povzročitelj kot žrtev spletnega nasilja zelo podobno »medijsko vednost«. Žrtve tradicionalnega nasilja pa pogosteje postanejo povzročitelji spletnega nasilja z motivom maščevati se povzročiteljem.

Slonje in Smith (2008, v Završnik 2013: 435) izpostavita ključno lastnost, ki ločuje spletno nasilje od drugih oblik, in sicer *publiciteto dejanj*. Slednja kot nasprotje izmenjavi zasebnih sporočil zajema primere, ko je v nasilje vpletena širša publika, npr. s pošiljanjem sporočil SMS/MMS, objavljanjem gradiva na javnih forumih, objavljanjem na spletnih družbenih omrežjih ali v sistemih za izmenjavo slik in filmov (npr. Youtube). Takšno gradivo lahko doseže množično število uporabnikov, še več, prestopi lahko tako jezikovne kot nacionalne

meje. Posledice teh oblik spletnega nasilja, ki vključujejo veliko število opazovalcev, so tako lahko še večje kot sicer. Obliko spletnega nasilja, ki vključujejo veliko število opazovalcev, prepoznavajo kot eno izmed najhujših oblik nasilja.

Povzročiteljeva nezmožnost takojšnjega opazovanja žrtvinega odziva je še ena značilnost spletnega nasilja, ki tako obliko nasilja loči od tradicionalnih oblik. Ker povzročitelj nasilja ne zaznava oz. neposredno ne vidi posledic svojih dejanj, je tudi njegovo zavedanje o možnih škodljivih posledicah manjše, kot je manjše tudi njegovo empatično ravnanje (Willard 2006, v Završnik 2013: 437).

Razlika med tradicionalnim vrstniškim nasiljem in spletnim nasiljem se kaže tudi v starosti povzročiteljev. Pri tradicionalnih oblikah tako lahko vidimo trend upadanja oz. zmanjševanja deleža povzročiteljev nasilja s starostjo, pri spletnem nasilju pa se, ravno nasprotno, delež s starostjo veča. Do tega prihaja, ker starejši učenci prehajajo od direktnih k bolj indirektnim oblikam nasilja ter ker je za izvajanje spletnega nasilja potrebnega več znanja in spretnosti za uporabo tehnologije (Smith et al. 2008, v Pečjak 2014: 16–17).

1.5 Šola in problem vrstniškega nasilja

Gotovo se je že marsikdo vprašal, ali tudi v naših šolah prihaja do nasilja nas učenci. Na to vprašanje Mikuš Kos (1991: 125) odgovarja pritrdilno, saj pravi, da je v šolskem okolju prisotna vsaj ena, če ne več oblik nasilja nad otroki. Pušnikova (2003: 12) poudari različno vpletenost šole v pojav nasilja. Šola lahko sama izvaja nasilje (na sistemski ravni ali pa konkretno kdo od osebja), npr. z nejasnimi kriteriji ocenjevanja, nenapovedanimi pisni preizkusi znanja, kazenskimi domačimi nalogami, poniževanjem učencev itd. Lahko pa ga tudi povzroča na posreden način, in sicer z neustrezno vodenimi pogovori s starši, ki jih razburijo s sporočilom o otrokovih slabosti ali neustreznem vedenju in neuspehu njihovega otroka. Starši nato jezo prenesejo na otroka s kaznovanjem. Pušnikova (2003: 10) dodaja, da je v vsaki šoli poleg nasilja nad otroki prisotno tudi nasilje med vrstniki.

Tako Mikuš Kos (1991: 121) kot Pušnikova (2003: 12) pa se strinjata, da ima prav šola ključno vlogo pri odkrivanju in preprečevanju nasilja, ukrepih ob pojavu nasilja in pomoči vpletenim. To velja tudi, ko govorimo o spletnem nasilju med vrstniki.

Šole v Sloveniji imajo pomembno vlogo na področju preprečevanja nasilja med vrstniki, tako na področju ozaveščanja kot tudi spodbujanja načela ničelne tolerance do nasilja. Preventivne in intervencijske dejavnosti morajo postati stalnica šole, da se lahko oblikujejo ugodna šolska in razredna klima ter s tem pogoji za učenje, poučevanje in sobivanje vseh vključenih v vzgojno-izobraževalni proces (Pušnik 2003: 10–12).

Skumavc (2016: 32) pojasnjuje, da so lahko zaradi nekaterih skupnih značilnosti tradicionalnega medvrstniškega nasilja in spletnega nasilja programi, ki se ukvarjajo z obravnavo in preprečevanjem medvrstniškega nasilja, uporabni tudi pri spletnem nasilju. Šola lahko na podlagi izkušenj s področja medvrstniškega nasilja razvije strategije in program za preventivno delovanje na področju spletnega nasilja. Tako področje spletnega nasilja postane del že vzpostavljenih programov brez večjega vsebinskega poseganja.

Žakelj in Kralj (2012, v Žakelj 2013: 117) pa temu nasprotujeta, ko pravita, da spletno nasilje s svojimi specifičnimi značilnostmi zahteva nov, drugačen pristop v obravnavi in preprečevanju. Večina oblik, ki jih štejemo k spletnemu nasilju, spada med psihične oblike nasilja. Medtem ko je za fizično nasilje v šoli vzpostavljena klima ničelne tolerance in imajo otroci jasno predstavo o mejah fizičnega nasilja, tega ne moremo trditi za psihične oblike nasilja. Te so namreč bolj subtilne, zaradi česar tudi niso vedno prepoznane kot nasilje. Specifičnost spletnega nasilja se kaže tudi v tem, da ga je težko nadzorovati, saj se za razliko od tradicionalnega medvrstniškega nasilja pogosteje dogaja zunaj šole kot prostora ali institucije.

Pomembno je, da šola postane občutljivejša za pojav vrstniškega nasilja. To pomeni, da tako vodstvo šole kot strokovni delavci in učitelji opazijo dogajanje, pozorno poslušajo pogovore med učenci in slišijo, kaj jim učenci z njimi sporočajo. Da prepoznajo nasilje kot morebitni klic na pomoč ter prepoznajo oblike in lastnosti nasilja ter lastnosti žrtev in povzročiteljev nasilja. Pomembno je, da so pozorni na dejavnike, ki delujejo kot rizični. Pri tem pa so tudi pozorni na svoje vedenje, odzivanje in komunikacijo. Svoje znanje morajo ves čas dopolnjevati in poiskati pomoč v primerih, ki jih sami ne obvladajo (Pušnik 2003: 12).

Šola mora za problematiko spletnega nasilja in tradicionalnih oblik nasilja razvijati enako občutljivost, da ne bi prihajalo do odzivov, kot jih navajajo v raziskavi projekta »Children's

voices: Exploring Interethnic Violence and Children's Rights in the School«, v kateri je npr. dvanajstletna Anabela, ko so jo vprašali, kaj storijo učitelji, če jim učenci poročajo o spletnem nasilju, povedala, da se v takih primerih šolsko osebje ne čuti več pristojno: »Rečejo: "To, kar se dogaja na Facebooku, ni naš problem."« (Žakelj 2013: 117).

Tako kot tradicionalno nasilje tudi pojav spletnega nasilja zahteva celostno obravnavo problema, kar v tem primeru pomeni interdisciplinarni pristop s tesno povezanostjo družinskega, šolskega okolja in institucij varne rabe interneta. Pomembno je ozaveščanje otrok, mladih in staršev o problematiki vrstniškega nasilja ter splošno družbeno prepoznavanje problematike (ibid).

1.5.1 Preventivno in kurativno delovanje

Šole pristopajo k problematiki medvrstniškega nasilja na različne načine in na različnih ravneh, nekatere obravnavajo medvrstniško nasilje *parcialno*, druge pa bolj *celovito*. Nekatere delujejo bolj *preventivno* in imajo oblikovane preventivne programe, druge spet *intervencijsko* s svojimi intervencijskimi programi (Pečjak 2014: 95).

Celostni programi proti nasilju med vrstniki

Celostni programi so v primerjavi z drugimi učinkovitejši. Poudarek je na dovednosti posameznikov do medvrstniškega nasilja in spreminjanju njihovih stališč do tega. Delujejo v smeri izboljšanja zaznavanja medvrstniškega nasilja in prepoznavanja lastnosti vpletenih. Zajemajo tako preventivne kot intervencijske programe. V oblikovanje in izvajanje celostnega programa so vključeni vsi udeleženci v vzgojno-izobraževalnem procesu, od učencev, njihovih staršev, vodstva šole, učiteljev, šolskih svetovalnih delavcev do predstavnikov širše skupnosti. V nadaljevanju bo predstavljen Olweusov program (1995), pionirja na področju medvrstniškega nasilja, katerega program še vedno vpliva na sodobne intervencijske programe (Pečjak 2014: 95).

Olweusov (1995, v Pečjak 2014: 96) celostni program za zmanjševanje nasilja med vrstniki vsebuje ukrepe na treh ravneh – na ravni šole, oddelka in posameznika.

Ukrepi na ravni šole:

- šolski dan, namenjen obravnavi medvrstniškega nasilja,
- nadzor učencev v šoli in neposredni bližini šole,
- srečanje med starši, učitelji in učenci (izobraževanje, ozaveščanje, delavnice itd.),
- skupine učiteljev (timi) za razvijanje ugodnega socialnega okolja v šoli,
- izobraževalne skupine za učitelje, učence in starše.

Ukrepi na ravni oddelka:

- oblikovanje jasnih oddelčnih pravil (npr. ne smemo izvajati nasilja nad drugimi učenci; pomagati moramo učencem, ki povzročajo nasilje nad učenci),
- pohvale za želeno in sankcije za nezaželeno vedenje,
- razredne ure za ozaveščanje, informiranje o medvrstniškem nasilju,
- razvijanje sodelovalnih oblik dela, npr. sodelovalnega učenja,
- oddelčni sestanek z učitelji, učenci, starši in zunanjimi strokovnjaki.

Ukrepi na ravni posameznika:

- pogovor/delo s povzročiteljem nasilja,
- pogovor/delo z žrtvijo,
- pogovor s starši (povzročitelja in žrtve),
- skupinski pogovori za starše žrtev in za starše tistih, ki povzročajo nasilje.

Preventivno in intervencijsko delovanje

Preventivno delovanje pomeni, da smo naravnani k preprečevanju medvrstniškega nasilja. Preventivni programi so usmerjeni k ciljem za povečevanje občutljivosti za problematiko medvrstniškega nasilja in spreminjanja stališč do nasilja v smislu nižje tolerance. Cilji preventivnih programov so tudi hitrejša zaznavanje in prepoznavanje nasilja, usmerjanje šole k sistemskemu preprečevanju nasilja med vrstniki in zmanjševanju rizičnih dejavnikov medvrstniškega nasilja. Vključujejo pa tudi razvijanje strategij za konstruktivno reševanje težav in mediacijo ter vrstniško mediacijo (Pečjak 2014: 108).

Primeri nekaterih celostnih preventivnih programov pri nas so: *Mreža učečih se šol: Strategije za preprečevanje nasilja*, ki ga izvaja Šola za ravnatelje; *Nekomu je mar*, ki ga izvaja Zavod RS za šolstvo; *Preventivne delavnice o nasilju*, ki ga izvaja Društvo za

nenasilno komunikacijo, in program *Mladinske delavnice za učence osnovnih in srednji šol*, ki ga izvajajo centri za socialno delo v RS (Pečjak 2014: 108–114).

Primer dobre preventivne prakse na področju spletnega nasilja navajata avtorja Bertok in Meško (2012, v Pantič 2013: 10). Opišeta projekt, ki ga izvajajo na eni izmed finskih šol, imenovan KiVa. Vsi udeleženi v tem preventivnem programu imajo natančna navodila, postopke, pripomočke in vodiče, kako doseči žrtve in povzročitelje spletnega nasilja. Pri tem se otroci s pomočjo računalniških igrice, v katerih skušajo reševati zaigrane dogodke, skušajo približati drugim otrokom. Poudarek projekta je na empatiji in temu, da otroci dobijo priložnost razmišljati na drugačen način, da se jim pokaže in da se jih nauči, kako pristopiti k žrtvi in ji pomagati.

Kot pravi Skumavc (2016: 35), pri nas specifičnih preventivnih programov za spletno nasilje (še) ni. V Sloveniji za varno uporabo interneta skrbi Center za varnejši internet, ki je znan predvsem po nacionalni točki osveščanja o varni rabi interneta in mobilnih naprav, tj. *safe.si.*, in svetovalni liniji za težave na spletu, imenovani *Tom telefon*. Projekt *safe.si* že nekaj let uspešno izvaja »online« in »offline« aktivnosti, izobraževanja in delavnice za otroke, mladostnike, starše, učitelje in strokovne delavce (<http://www.safe.si/center-za-varnejši-internet/o-centru>).

Poleg preventivnih pristopov je treba razvijati tudi intervencijske programe kot odziv na medvrstniško nasilje, ko se to pojavi. Intervencija ali pomoč je usmerjena v delo z učenci, ki so žrtve nasilja, in sicer na način opolnomočenja žrtev z uporabo učinkovitih strategij spoprijemanja z nasiljem. To vključuje pomoč povzročiteljem nasilja, da bi ti spremenili svoje neustrezne vedenjske vzorce, in pomoč učencem, ki so v vlogi opazovalcev nasilja. Intervencijske programe lahko izvajajo učitelji, šolski svetovalni delavci ali pa kombinacija obeh v povezavi s katero od zunanjih institucij (Pečjak 2014: 114).

Primeri dveh parciarnih intervencijskih programov v Sloveniji, ki sta namenjena učencem, sta *Zberi pogum in povej naprej* in *Varne točke*. Primeri celostnih intervencijskih programov za vse udeležence v šoli pa so *Šolska mediacija*, *Vrstniška mediacija* in *Šola za starše*, ki jih izvaja Inštitut za mediacijo Concordia (Pečjak 2014: 125–128).

Tako med preventivnimi kot intervencijskimi programi so taki, ki so celostni in vključujejo celotno šolo – učence, strokovne delavce in druge delavce na šoli – ter tisti, ki so bolj parcialno naravnani, torej usmerjeni k posameznim ciljnim skupinam – učiteljem, učencem in staršem. Pogosta je tudi prisotnost mešanih programov, pri katerih prihaja do prepletanja preventivnih in intervencijskih dejavnosti (Pečjak 2014: 120).

1.5.2 Prispevek socialnega dela v šolski svetovalni službi

Šolska svetovalna služba je tisto posebno mesto v šoli, s katerega se vzpostavlja svetovalni odnos z vsemi udeleženi v šolskem sistemu. Svetovanje, posvetovanje in koordinacija predstavljajo temeljne funkcije svetovalne službe. Šolska svetovalna služba se prek svetovalnega odnosa vključuje v procese dogovarjanja, sodelovanja, povezovanja in pobude. Je mesto pomoči in sodelovanja v šoli, kjer se vedno znova mobilizirajo strokovne in človeške moči za pomoč in podporo učencem, in to s ciljem, da se vsakokrat znova zagotovi optimalne pogoje za njihovo napredovanje v razvoju in učenju (Programske smernice za delo šolske svetovalne službe v osnovni šoli 2008: 16).

Naloga šolske svetovalne službe je, da se v primeru, ko pride do nasilja, bodisi tradicionalnega bodisi spletnega, odzove, ukrepa in zagotovi pomoč vsem udeleženi. Pri reševanju vprašanja medvrstniškega nasilja se svetovalni delavec v enaki meri posveti tako žrtvam kot tudi povzročiteljem nasilja. Na tem mestu je treba razumeti, da otrok, ki je v vlogi povzročitelja nasilja, lahko tudi sam doživlja stisko, ki jo skuša rešiti na neustrezne načine, kot so nasilna ravnanja do vrstnika. Svetovalni delavec lahko pomaga otroku, ki je v vlogi povzročitelja nasilja, da ta neustrezne in neprijetne načine razreševanja stiske zamenja z ustrežnejšimi. Pri tem pa, namesto da bi otroka »demoniziral«, poskuša razumeti, kaj otrok z nasilnim ravnanjem sporoča (Poštrak 2006: 3). Glavni namen svetovalnega delavca je, da zagotavlja optimalen psihosocialni razvoj vseh učencev.

Koncepti, ki jih je prinesel postmoderni val, na novo opredeljujejo pomoč in odnos v socialnem delu ter drugih pomagajočih poklicih. Ti koncepti so prenosljivi in dragoceni tudi v kontekstu šolske svetovalne službe in omogočajo, da otroci postanejo dejavni udeleženci učnega procesa in procesa pomoči. Pogovor predstavlja osrednji prostor, v katerem steče proces pomoči v socialnem delu, v našem primeru med svetovalno delavko

in učencem. Ključna beseda, s katero opišemo bistvo procesa pomoči, je *soustvarjanje*, ki se udejanja z uporabo *koncepta delovnega odnosa* (Čačinovič Vogrinčič 2008a: 16).

Delovni odnos je odnos med socialnim delavcem (svetovalnim delavcem) in uporabnikom (učencem), ki omogoča soustvarjanje pomoči. Je opora socialnemu delavcu, da vzpostavi pogovor, v katerem z uporabnikom (učencem) soraziskujeta in sooblikujeta želene izide (Čačinovič Vogrinčič 2008a: 19).

G. Čačinovič Vogrinčič (2013) poudarja uporabnost koncepta delovnega odnosa v šoli, še več: na vprašanje, kako naj delamo z učenci, odgovarja: »Vedno v delovnem odnosu.« V šoli svetovalna delavka ali učiteljica skupaj z učencem raziskuje in ga vodi v smeri zelenega izida – k uspešnemu učenju ali omilitvi težave (Čačinovič Vogrinčič, Mešl 2013: 19).

»Novo sodelovanje z učencem« – to je poudarek, ki ga socialnodelovni odnos soustvarjanja prinaša v šolo, šolsko svetovalno službo in ki lahko zaživi le z uporabo in upoštevanjem elementov delovnega odnosa, ki so opisani v nadaljevanju (Bregar Golobič 2013: 61).

Po G. Čačinovič Vogrinčič (2008b) so povzeti naslednji elementi delovnega odnosa:

- *Dogovor o sodelovanju*, ki je pomemben uvodni ritual. Jasno izrečen dogovor o sodelovanju pomeni začetek projekta pomoči v socialnem delu in omogoči vzpostavljanje delovnega odnosa. Dogovor vsebuje pristanek na sodelovanje tu in zdaj, čas, ki ga imamo na voljo, in strinjanje glede načina dela. Naloga socialne delavke je, da opiše svojo vlogo in vlogo vseh udeleženi v problemu. Da vzpostavi in varuje varen prostor za delo, v katerem vsakdo pride do besede. Dogovor je pomemben, ker postavi socialnodelovni okvir, ki torej že vsebuje koncept »biti udeležen v definiciji problema in soustvarjanju rešitve« in sporočilo, da je pomembno, da tukaj in zdaj začnemo proces soustvarjanja rešitev.

Naloga svetovalne delavke v šoli je, da vzpostavi in varuje varen prostor za delo, proces pomoči, v katerem vsak učenec pride do besede.

- *Instrumentalna definicija problema in soustvarjanje rešitev* sta bistvo delovnega odnosa (Lüssi 1991). Uporabnik vstopi v proces pomoči s svojo definicijo problema, socialni delavec doda svoje videnje in tako se začne oblikovanje delovne

definicije možnega, uresničljivega. V središču sta dialog in sodelovanje, v katerem udeleženci v problemu s soustvarjanjem postajajo udeleženci v rešitvi.

- *Osebno vodenje* Vries (1995, v Čačinovič Vogrinčič 2008b: 10) imenuje nalogo socialne delavke, saj socialnodelovno ravnanje pomeni vodenje, in sicer vodenje k dogovorjenim in uresničljivim rešitvam, postopnemu oblikovanju zaželenih izidov oziroma k dobrim izidom. Delovni odnos je usmerjen k želenim rešitvam; stremi se k formulaciji možnih zelenih izidov. Delovni odnos pa je tudi osebni, saj se socialna delavka osebno odziva; podeli izkušnje ali zgodbo; po načelu interpozicije (Lüssi 1991, v Čačinovič Vogrinčič 2008b: 10) ravna empatično, osebno se odzove na dogajanja v odnosu, ki nastaja. Uporabnik dobi v dialogu in sodelovanju s socialnim delavcem dragoceno izkušnjo spoštovanja in dostojanstva (Čačinovič Vogrinčič 2008b: 10–11).

Delovni odnos, ki je opredeljen s temi tremi elementi, težko vzdržujemo, če se v praksi ne opremo še na naslednje štiri pomembne sodobne koncepte v socialnem delu:

- *Etika udeležnosti* usmerja socialnega delavca, da vlogo objektivnega opazovalca nadomesti sodelovanje, v katerem nihče nima zadnje besede, niti ne potrebuje zadnje besede; je pogovor, ki se nadaljuje. Lynn Hoffman (1994, v Čačinovič Vogrinčič 2008b: 12) poudarja, da se socialna delavka odpove moči, ki ji ne pripada – moči, da si lasti resnice in rešitve. Strokovnjakovo moč nadomesti občutljivo skupno iskanje in raziskovanje (Čačinovič Vogrinčič 2008b: 12).
- *Perspektiva moči* usmerja socialno delavko, da v prispevku uporabnice spoštljivo iščemo njeno moč, njene vire. Iz perspektive moči deluje, ko sprašuje po zelenih razpletih, po dobrih izidih, po sanjah in upanju; sprašuje po virih, po opori v skupnosti, po dobrih izkušnjah iz preteklosti itn. Saleebey (1997: 3, v Čačinovič Vogrinčič 2008b: 12) pravi: »Formula je enostavna; mobiliziraj moč strank (talente, znanja, sposobnosti, vire), tako da podpreš njihova prizadevanja, da dosežejo svoje cilje in vizije, in stranke bodo imele bolj kakovostno življenje, tako, ki bo v skladu z njihovimi koncepti kakovosti. Čeprav je recept enostaven, mu sledi trdo delo.« Leksikon moči, ki ga predstavi Saleebey (1998, v Čačinovič Vogrinčič 2008b: 13) v okviru perspektive moči, vsebuje sedem temeljnih konceptov in načel: dodajanje moči (*empowerment*), včlanjenost (*membership*), moč okrevanja (*resilience*), zdravljenje in celostnost (*healing, wholeness*), dialog in sodelovanje (*dialogue*,

collaboration) ter odpoved temu, da ne verjamemo (*suspension of disbelief*) (Čačinovič Vogrinčič 2008b: 12–13).

- *Znanje za ravnanje* govori o posebnosti v socialnem delu razvitega znanja in o posebnosti ravnanja z njim. Rosenfeld (1993, v Čačinovič Vogrinčič 2008b: 14) govori o znanju, ki ga je mogoče v okviru procesa pomoči v socialnem delu pretvoriti v akcijo. Lüssi (1991, v Čačinovič Vogrinčič 2008b: 14) se strinja, ko poudarja, da v procesu socialnega dela ne smemo ostati brez besed. Socialni delavec zna dvoje: vzpostaviti in vzdrževati delovni odnos in kontekst socialnodelovnega razgovora ter v procesu soustvarjanja interpretacij v razgovoru z uporabnikom podeliti strokovno znanje. S tem »prevaja« v osebni ali lokalni jezik in nazaj v jezik stroke za ustvarjanje nove zgodbe v smeri iskanja rešitev. To pomeni, da v pogovoru z uporabniki podelimo koncepte, ki opredelijo naše sodelovanje (Čačinovič Vogrinčič 2008b: 14).
- *Ravnanje s sedanjostjo* je koncept, s katerim zagotovimo skrbno varovano sedanjost, da uporabnik dobi izkušnjo sodelovanja, ki spoštuje njegovo kompetentnost. Sedanjost je čas, ko smo v delovnem odnosu z uporabniki, in hkrati najbolj dragocen čas v projektih pomoči, saj ga uporabimo za sodelovanje. V pogovorih zavarujemo čas, ko se pogovor zgodi, razvije in konča tako, da ga je mogoče nadaljevati (Čačinovič Vogrinčič 2008b: 14).

2 EMPIRIČNI DEL

2.1 Problem

Pobuda za raziskavo je bil film, ki je nazorno prikazal problematiko spletnega nasilja med mladostniki. Po ogledu filma sem imela še veliko neodgovorjenih vprašanj, zaradi katerih sem se odločila to področje raziskati v domači in tuji literaturi, v kateri pa sem našla bolj malo raziskav o tej temi. Moja raziskava mi omogoča vpogled v trenutno stanje tovrstne problematike v domačem okolju.

Namen raziskave je bil ugotoviti prisotnost tradicionalnega in spletnega nasilja med vrstniki v Osnovni šoli Beltinci. Zanimalo me je, kako pogosto učenci izvajajo in doživljajo bodisi tradicionalno bodisi spletno nasilje, katera vrsta nasilja izmed dveh omenjenih je pogostejša, ali pri tem obstajajo razlike med učenci glede na spol in kakšne so te razlike.

Hipoteze, ki jih želim potrditi ali zavrniti, so:

Hipoteza 1: Med žrtvami tradicionalnega nasilja je več dečkov kot deklic.

Hipoteza 2: Med povzročitelji tradicionalnega nasilja je več dečkov kot deklic.

Hipoteza 3: Med žrtvami spletnega nasilja je več deklic kot dečkov.

Hipoteza 4: Med povzročitelji spletnega nasilja je več deklic kot dečkov.

Hipoteza 5: Učenci med vrstniki izvajajo več tradicionalnega kot spletnega nasilja.

2.2 Metodologija

2.2.1 Vrsta raziskave

Raziskava je kvantitativna in deskriptivna – opisna. Kvantitativna je zato, ker sem zbirala številčne podatke, jih preštela in analizirala (Mesec 1997: 40), deskriptivna pa zato, ker sem vnaprej vedela, kaj želim raziskovati (Mesec 1997: 38).

2.2.2 Merski instrument

Merski instrument je anketni vprašalnik, ki je naveden v prilogi (glej prilogo 1).

2.2.3 Populacija in vzorčenje

Populacijo so sestavljali učenci in učenke, ki so v šolskem letu 2015/2016 obiskovali Osnovno šolo Beltinci.

Pridobljene podatke sem izvedla s pomočjo vzorčenja. Vzorec predstavljajo vsi učenci in učenke zadnje triade, ki obiskujejo OŠ Beltinci. Vzorec je neslučajnosten in priročen, saj zajema vse prisotne učence in učenke v 7., 8. in 9. razredu OŠ Beltinci na dan izpolnjevanja anketnega vprašalnika.

Tabela 1: Število (f) in strukturni odstotek (f %) anketirancev glede na spol

	f	f %
Moški spol	98	50,5 %
Ženski spol	96	49,5 %
Skupaj	194	100,0 %

V raziskavo je bilo vključeno 194 učencev, od tega 50,5 % dečkov in 49,5 % deklic. Vzorec je glede na spol zelo uravnotežen in v nadaljevanju raziskave primeren za primerjavo podatkov glede na spol.

2.2.4 Zbiranje podatkov

Podatke sem po predhodnem strinjanju ravnateljice zbrala s pomočjo anketnega vprašalnika med razrednimi urami razredov zadnje triade na Osnovni šoli Beltinci. Podatke sem zbirala v času od 6. do 10. junija 2016. Vrnjenih je bilo 194 anketnih vprašalnikov.

2.2.5 Obdelava podatkov

Pridobljene podatke sem analizirala s pomočjo statističnega programa IBM SPSS Statistic 22. V tabelah so prikazane frekvenčne distribucije, za preverjanje razlik glede na spol pa sem uporabila χ^2 -preizkus.

3 REZULTATI, RAZPRAVA IN PREVERJANJE HIPOTEZ

V raziskavo zajete učence sem vprašala, ali so bili drugi učenci že kdaj nasilni do njih. Učenci so na vprašanje lahko odgovorili z »Da« ali »Ne«. Rezultati so prikazani v tabeli 2.

Tabela 2: Število (f) in strukturni odstotek (f %) anketirancev v vlogi žrtve

	f	f %
Da	82	42,3 %
Ne	112	57,7 %
Skupaj	194	100,0 %

Od 194 anketiranih učencev jih je bilo 42,3 % že žrtev nasilja vrstnikov v šoli, več kot polovica (57,7 %) učencev pa še nikoli ni doživela medvrstniškega nasilja. Podatki, ki sem jih pridobila, so primerljivi s podatki raziskav Dekleve (1995) in Pušnikove (1996). Hkrati ugotavljam, da so podatki zaskrbljujoči glede na visok delež otrok, ki so se že znašli v vlogi žrtve.

Tabela 3: Število (f), strukturni odstotek (f %) in izid preizkusa hi-kvadrat anketirancev v vlogi žrtve glede na spol

Spol		Ali so bili drugi učenci že kdaj nasilni do tebe?		Skupaj
		Da	Ne	
Moški	F	42	56	98
	f %	42,9 %	57,1 %	100,0 %
Ženski	f	40	56	96
	f %	41,7 %	58,3 %	100,0 %
Skupaj	f	82	112	194
	f %	42,3 %	57,7 %	100,0 %
Preizkus hi-kvadrat		χ^2	g	P
		0,028	1	0,867

Pri oceni učencev o tem, ali so bili drugi učenci že kdaj nasilni do njih, ni statistično pomembne razlike glede na spol ($P = 0,867$). Približno polovica dečkov (42,9 %) in polovica deklic (41,7 %) pravi, da so že bili v vlogi žrtve medvrstniškega nasilja.

Hipotezo 1 (»Med žrtvami tradicionalnega nasilja je več dečkov kot deklic.«) tako lahko **zavrnem**, ker podatki kažejo, da statistično pomembne razlike med spoloma ni.

V nadaljevanju sem učence spraševala, ali so bili drugi učenci kdaj fizično, psihično, ekonomsko ali spolno nasilni do njih. Ugotavljala sem, kolikšen delež učencev se pojavlja v vlogi žrtve v posameznih oblikah tradicionalnega nasilja. Učenci so odgovarjali na petstopenjski lestvici: nikoli, samo enkrat ali dvakrat, dvakrat ali trikrat na mesec, enkrat na teden, nekajkrat na teden in vsak dan. Kot identifikacijo za žrtev nasilja sem uporabila Olweusov predlog, ki je predvidel odgovor »dvakrat do trikrat na mesec« ali pogosteje. Rezultati so prikazani v tabeli 4.

Tabela 4: Število (f) in strukturni odstotek (f %) pogostosti doživljanja posameznih oblik medvrstniškega nasilja

		Nikoli	Samo enkrat ali dvakrat	Dvakrat do trikrat na mesec	Enkrat na teden	Nekajkrat na teden	Vsak dan	Skupaj
Fizično nasilni	f	93	75	10	7	4	5	194
	f %	47,9 %	38,7 %	5,2 %	3,6 %	2,1 %	2,6 %	100,0 %
Psihično nasilni	f	55	84	35	3	12	5	194
	f %	28,4 %	43,3 %	18,0 %	1,5 %	6,2 %	2,6 %	100,0 %
Ekonomsko nasilni	f	178	11	3	0	1	1	194
	f %	91,8 %	5,7 %	1,5 %	0,0 %	0,5 %	0,5 %	100,0 %
Spolno nasilni	f	187	5	0	0	1	1	194
	f %	96,4 %	2,6 %	0,0 %	0,0 %	0,5 %	0,5 %	100,0 %

Iz podatkov je razvidno, da so učenci najpogosteje v vlogi žrtve psihičnega nasilja (28,3 %), skoraj enkrat manj (13,5 %) je žrtev fizičnega nasilja. Najmanj žrtev med učenci se pojavlja pri ekonomskem nasilju, ki ga je doživelo 2,5 % učencev, in pri spolnem nasilju, pri katerem je 1 % žrtev. Med posameznimi oblikami nasilja najbolj izstopa psihično nasilje, saj ga je že doživelo 43,3 % učencev, 18 % učencev je v vlogi žrtve nasilja dvakrat do trikrat na mesec, enkrat manj (6,2 %) pa nekajkrat na teden. 2,6 % anketiranih učencev se znajde v vlogi žrtve psihičnega in fizičnega nasilja kar vsak dan. Ugotovitve kažejo velik delež tistih učencev, ki so navedli, da niso nikoli bili žrtve spolnega (96,4 %) in ekonomskega (91,8 %) nasilja. Skoraj polovica (47,9 %) anketiranih

učencev ni nikoli doživela fizičnega nasilja in samo 28,4 % učencev ni nikoli doživela psihičnega nasilja.

Nato sem ugotavljala pogostost doživljanja posameznih oblik medvrstniškega nasilja – fizičnega, psihičnega, ekonomskega in spolnega nasilja – učencev v vlogi žrtve glede na spol. Rezultati so predstavljeni v tabeli 5.

Tabela 5: Število (f), strukturni odstotek (f %) in izid preizkusa hi-kvadrat glede pogostosti doživljanja posameznih oblik medvrstniškega nasilja v vlogi žrtve glede na spol

	Spol		Nikoli	Samo enkrat ali dvakrat	Dvakrat do trikrat na mesec	Enkrat na teden	Nekajkrat na teden	Vsak dan	Preizkus hi-kvadrat		
									χ^2	g	P
Fizično nasilni	m	f	43	37	4	5	4	5	14,728	5	0,012
		f %	43,9 %	37,8 %	4,1 %	5,1 %	4,1 %	5,1 %			
	ž	f	50	38	6	2	0	0			
		f %	52,1 %	39,6 %	6,3 %	2,1 %	0,0 %	0,0 %			
Psihično nasilni	m	f	36	37	15	3	5	2	11,926	5	0,036
		f %	36,7 %	37,8 %	15,3 %	3,1 %	5,1 %	2,0 %			
	ž	f	19	47	20	0	7	3			
		f %	19,8 %	49,0 %	20,8 %	0,0 %	7,3 %	3,1 %			
Ekonomsko nasilni	m	f	89	7	1	0	0	1	3,920	4	0,417
		f %	90,8 %	7,1 %	1,0 %	0,0 %	0,0 %	1,0 %			
	ž	f	89	4	2	0	1	0			
		f %	92,7 %	4,2 %	2,1 %	0,0 %	1,0 %	0,0 %			
Spolno nasilni	m	f	95	1	0	0	1	1	4,728	3	0,193
		f %	96,9 %	1,0 %	0,0 %	0,0 %	1,0 %	1,0 %			
	ž	f	92	4	0	0	0	0			
		f %	95,8 %	4,2 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %			

Od 98 anketiranih učencev jih je 43,9 % odgovorilo, da nikoli niso bili deležni fizičnega nasilja. Dobra polovica anketiranih učenk (52,1 %) prav tako poroča, da ni bila nikoli žrtev fizičnega nasilja.

Rezultati kažejo, da učenci (18,4 %) fizično nasilje doživljajo pogosteje (vsak dan, nekajkrat na teden, enkrat na teden, dvakrat do trikrat na mesec) kot učenke (8,3 %), torej je več učencev (18,4 %) kot učenk (8,3 %) žrtev fizičnega nasilja.

Razlika med spoloma je opazna iz frekvenčne porazdelitve, kar potrjuje tudi preizkus hi-kvadrat, ki kaže, da je med spoloma statistično pomembna razlika ($P = 0,012$). Podatki so primerljivi s podatki raziskave M. Pušnik (1999), v kateri avtorica ugotavlja, da se fizično nasilje pogosteje pojavlja pri dečkih.

Iz tabele lahko razberemo, da je bilo 25,5 % učencev in nekoliko več učenk (31,2 %) že žrtev psihičnega nasilja v šoli oz. so pogosteje (vsak dan, nekajkrat na teden, enkrat na teden, dvakrat do trikrat na mesec) doživljali psihično nasilje svojih vrstnikov.

S preizkusom hi-kvadrat sem ugotovila, da obstajajo statistično pomembne razlike med spoloma glede na doživeto psihično nasilje ($P = 0,036$).

Pridobljeni rezultati sovpadajo s sklepi Pušnikove (1999), ki prav tako ugotavlja, da deklice pogosteje uporabljajo posredne oblike tradicionalnega nasilja.

Med dečki je delež tistih, ki so pogosto doživljali ekonomsko nasilje, 2 %, med deklicami pa 3,1 %. Med spoloma ni statistično pomembnih razlik ob doživljanju ekonomskega nasilja glede na spol ($P = 0,417$).

Pri spolnem nasilju je med učenci le 2 % takšnih, ki so že bili vlogi žrtve, medtem ko je pozitiven podatek, da med učenkami ni nobenega primera žrtve spolnega nasilja. Statistično pomembne razlike pri spolnem nasilju glede na spol ni ($P = 0,193$).

Učence, vključene v raziskavo, sem spraševala, ali so bili kdaj nasilni do drugega učenca. Na vprašanje so odgovarjali z »da« ali »ne«. Rezultati so prikazani v tabeli 6.

Tabela 6: Število (f) in strukturni odstotek (f %) anketirancev v vlogi povzročitelja nasilja

	F	f %
Da	56	28,9 %
Ne	138	71,1 %
Skupaj	194	100,0 %

Od skupaj 194 anketiranih učencev je 28,9 % takih, ki so že izvajali nasilje nad drugimi učenci, in 71,1 % učencev, ki niso nikoli povzročali nasilja.

Tabela 7: Število (f), strukturni odstotek (f %) in izid preizkusa hi-kvadrat anketirancev v vlogi povzročitelja glede na spol

Spol		Ali si bil/-a kdaj nasilen/-lna do drugega učenca?		Skupaj
		Da	Ne	
Moški	f	36	62	98
	f %	36,7 %	63,3 %	100,0 %
Ženski	f	20	76	96
	f %	20,8 %	79,2 %	100,0 %
Skupaj	f	56	138	194
	f %	28,9 %	71,1 %	100,0 %
Preizkus hi-kvadrat		χ^2	G	P
		5,972	1	0,015

S preizkusom hi-kvadrat sem preverjala, ali obstajajo statistično pomembne razlike med spoloma glede povzročanja nasilja nad drugimi učenci. Rezultat je kaže, da je med dečki in deklicami statistično pomembna razlika ($P = 0,015$). Tako je med dečki večji delež (36,7 %) povzročiteljev nasilja nad drugimi učenci kot med deklicami (20,8 %).

Hipotezo 2 (»Med povzročitelji tradicionalnega vrstniškega nasilja je več dečkov kot deklic.«) torej lahko potrdim.

Podobno v raziskavi ugotavlja tudi Olweus (1993), da se fantje pogosteje pojavljajo v vlogi žrtve kot deklice.

Z raziskavo sem prav tako hotela ugotoviti, kolikšen je delež učencev, ki se v posameznih oblikah medvrstniškega nasilja pojavljajo v vlogi povzročitelja. Na vprašanje, kako pogosto so bili do drugega učenca fizično, psihično, ekonomsko ali spolno nasilni, so učenci odgovarjali na petstopenjski lestvici: nikoli, samo enkrat ali dvakrat, dvakrat ali trikrat na mesec, enkrat na teden, nekajkrat na teden in vsak dan. Pri tem sem prav tako uporabila Olweusov predlog za identifikacijo povzročitelja nasilja, ki je predvidel odgovor »dvakrat do trikrat na mesec« ali pogosteje. Rezultati so predstavljeni v tabeli 8.

Tabela 8: Število (f) in strukturni odstotek (f %) pogostosti povzročanja posameznih oblik medvrstniškega nasilja

		Nikoli	Samo enkrat ali dvakrat	Dvakrat do trikrat na mesec	Enkrat na teden	Nekajkrat na teden	Vsak dan	Skupaj
Fizično nasilni	F	124	56	6	5	3	0	194
	f %	63,9 %	28,9 %	3,1 %	2,6 %	1,5 %	0,0 %	100,0 %
Psihično nasilni	F	77	92	11	3	9	2	194
	f %	39,7 %	47,7 %	5,7 %	1,5 %	4,6 %	1,0 %	100,0 %
Ekonomsko nasilni	F	187	7	0	0	0	0	194
	f %	96,4 %	3,6 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	100,0 %
Spolno nasilni	F	184	6	2	0	0	2	194
	f %	94,8 %	3,1 %	1,0 %	0,0 %	0,0 %	1,0 %	100,0 %

V raziskavo zajete učence, sem vprašala, kako pogosto so bili do drugega učenca fizično, psihično, ekonomsko ali psihično nasilni. Rezultati so pokazali, da med posameznimi oblikami tradicionalnega nasilja učenci najpogosteje (vsak dan, nekajkrat na teden, enkrat na teden, dvakrat do trikrat na mesec) izvajajo psihično nasilje (12,8 %), nekaj manj je fizičnega nasilja (7,2 %), ki mu sledi delež spolno nasilje (2 %), medtem ko ekonomskega nasilja (0 %) med učenci ni. Med oblikami medvrstniškega nasilja izstopa psihično, saj je skoraj polovica učencev (47,7 %) že bila enkrat ali dvakrat nasilna do drugega učenca, 4,6 % pa jih izvaja nasilje vsaj nekajkrat na teden. Iz podatkov lahko torej razberemo, da visok delež učencev ni nikoli povzročal ekonomskega nasilja (96,4 %) ali spolnega nasilja (94,8 %). Fizičnega nasilja nista nikoli povzročali dobri dve tretjini učencev (63,9 %), na zadnjem mestu pa je v tem primeru psihično nasilje (39,7 %).

Tabela 9: Število (f), strukturni odstotek (f %) in izid preizkusa hi-kvadrat pogostosti povzročanja posameznih oblik medvrstniškega nasilja v vlogi povzročitelja glede na spol

	Spol		Nikoli	Samo enkrat ali dvakrat	Dvakrat do trikrat na mesec	Enkrat na teden	Nekajkrat na teden	Vsak dan	Preizkus hi-kvadrat		
									χ^2	g	P
Fizično nasilni	m	f	53	31	6	5	3	0	22,654	4	0,000
		f %	54,1 %	31,6 %	6,1 %	5,1 %	3,1 %	0,0 %			

	ž	f	71	25	0	0	0	0			
		f %	74,0 %	26,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %			
Psihično nasilni	m	f	47	41	4	1	5	0	8,905	5	0,113
		f %	48,0 %	41,8 %	4,1 %	1,0 %	5,1 %	0,0 %			
	ž	f	30	51	7	2	4	2			
		f %	31,3 %	53,1 %	7,3 %	2,1 %	4,2 %	2,1 %			
Ekonomsko nasilni	m	f	92	6	0	0	0	0	3,990	1	0,046
		f %	93,9 %	6,1 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %			
	ž	f	95	1	0	0	0	0			
		f %	99,0 %	1,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %			
Spolno nasilni	m	f	89	5	2	0	0	2	8,631	3	0,035
		f %	90,8 %	5,1 %	2,0 %	0,0 %	0,0 %	2,0 %			
	ž	f	95	1	0	0	0	0			
		f %	99,0 %	1,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %			

Podatki kažejo, da se je v vlogi povzročitelja fizičnega nasilja znašlo 14,3 % dečkov, medtem ko pozitivno preseneča podatek, da med deklicami ni povzročiteljic nasilja (0 %). Med učenci in učenkami obstajajo statistično pomembne razlike v pogostosti povzročanja fizičnega nasilja ($P = 0,000$). Podobne ugotovitve najdem tudi v Olweusovi raziskavi (1993).

Rezultati so pokazali še, da psihično nasilje pogosteje (vsak dan, nekajkrat na teden, enkrat na teden, dvakrat do trikrat na mesec) povzročajo deklice (15,7 %) kot dečki (10,2 %). Izid preizkusa hi-kvadrata ($P = 0,113$) pa pove, da med spoloma ni statistično pomembnih razlik.

Ugotovitve kažejo, da ekonomsko nasilje med dečki in deklicami ni prisotno (0 %) pogosto (vsak dan, nekajkrat na teden, enkrat do dvakrat na teden, dvakrat do trikrat na mesec). Med dečki je 6,1 % tistih, ki so enkrat ali dvakrat izvajali ekonomsko nasilje nad drugimi, med deklicami pa delež znaša le 1 %. To potrjuje izid preizkusa hi-kvadrat, ki kaže, da med spoloma obstaja statistično pomembna razlika ($P = 0,046$).

Tudi pri spolnem nasilju se kaže statistično pomembna razlika glede na spol ($P = 0,035$). Med dečki je 4 % takšnih, ki pogosto (dvakrat do trikrat na mesec, vsak dan) povzročajo nasilje nad drugimi, medtem ko med deklicami ne beležimo nobenega primera.

Tabela 10: Število (f) in strukturni odstotek (f %) empatije anketirancev v vlogi opazovalca medvrstniškega nasilja

	f	f %
Vseeno mi je	29	14,9 %
Neprijetno mi je	165	85,1 %
Skupaj	194	100,0 %

Učence sem spraševala, kako se počutijo, ko vidijo nasilje med učenci. Na vprašanje jih je večina (85,1 %) odgovorila z »Neprijetno mi je«, preostalih 14,9 % pa »Vseeno mi je«.

Tabela 11: Število (f), strukturni odstotek (f %) in izid preizkusa hi-kvadrat empatije opazovalca medvrstniškega nasilja glede na spol

Spol		Kako se počutiš, ko vidiš nasilje med učenci?		Skupaj
		Vseeno mi je	Neprijetno mi je	
Moški	F	24	74	98
	f %	24,5 %	75,5 %	100,0 %
Ženski	f	5	91	96
	f %	5,2 %	94,8 %	100,0 %
Skupaj	f	29	165	194
	f %	14,9 %	85,1 %	100,0 %
Preizkus hi-kvadrat		χ^2	g	P
		14,181	1	0,000

Pri oceni, kako se počutijo učenci, ko vidijo nasilje, so statistično pomembne razlike med spoloma ($P = 0,000$). Rezultati kažejo, da je delež dečkov, ki jim je vseeno, večji (24,5 %) kot delež deklic (5,2 %). Delež učencev, ki navajajo, da jim je neprijetno, ko vidijo nasilje, je tako pri deklicah kot pri dečkih velik, vendar pri deklicah beležimo večji odstotek (94,8 %) kot pri dečkih (75,5 %). Večina raziskav drugih avtorjev (Keenan in Shaw, Gabes, Hoffman) podobno kaže, da deklice izražajo več empatije.

V nadaljevanju sem učence spraševala, pri kom poiščejo pomoč, če opazijo nasilje. Za vsako od šestih trditev so morali anketirani učenci na petstopenjski lestvici označiti, ali trditev zanje drži ali ne. Izbirali so med možnostmi »Popolnoma drži«, kar je pomenilo, da je takšno vedenje v celoti značilno zanje; »Drži«, kar je pomenilo, da je takšno vedenje

skoraj v celoti značilno zanje; »Nekaj vmes«, kar je pomenilo, da niso povsem prepričani, ali je vedenje značilno zanje; »Ne drži«, kar je pomenilo, da takšno vedenje ni značilno zanje, in »Sploh ne drži«, kar je pomenilo, da takšno vedenje nikakor ni značilno zanje. Rezultati so prikazani v tabeli 12.

Za lažji pregled rezultatov so odgovori združeni v tri kategorije, in sicer »Sploh ne drži« (sploh ne drži, ne drži), »Nekaj vmes« (niti ne drži niti drži) in »Popolnoma drži« (drži, popolnoma drži).

Tabela 12: Število (f) in strukturni odstotek (f %) opazovalcev, ki pomoč poiščejo pri naštetih možnostih

Če opazim nasilje:	Sploh ne drži		Nekaj vmes (niti ne drži niti drži)		Popolnoma drži		Skupaj	
	f	f %	f	f %	f	f %	f	f %
pomoči ne poiščem pri nikomer	129	66,5 %	43	22,2 %	22	11,3 %	194	100,0 %
pomoč poiščem pri učitelju/učiteljici	45	23,2 %	61	31,4 %	88	45,4 %	194	100,0 %
pomoč poiščem pri svetovalni delavki	96	49,5 %	47	24,2 %	51	26,3 %	194	100,0 %
pomoč poiščem pri prijatelju/prijateljici	30	15,5 %	48	24,7 %	116	59,8 %	194	100,0 %
pomoč poiščem pri sošolcu/sošolki	49	25,3 %	51	26,3 %	94	48,5 %	194	100,0 %
pomoč poiščem pri starših	40	20,6 %	45	23,2 %	109	56,2 %	194	100,0 %
pomoč poiščem drugje (175 jih ni odgovorilo)	2	1,0 %	4	2,1 %	13	6,7 %	19	9,8 %

Pri trditvi »Pomoč ne poiščem pri nikomer« (66,5 %) jih je največ označilo »Sploh ne drži«, kar pomeni, da tak delež učencev pri nekemu poišče pomoč, ko opazi nasilje med vrstniki. Rezultati kažejo, da največ učencev o opaženem nasilju zaupa prijateljici ali prijatelju, saj jih je kar 59,8 % pri trditvi »Pomoč poiščem pri prijatelju/prijateljici« označilo odgovor »Popolnoma drži«. Velik je tudi delež učencev, ki pomoč poišče pri starših (56,2 %), malo manj kot polovica pa pri sošolcu ali sošolki (48,5 %) in učitelju/učiteljici (45,4 %). Kot lahko razberemo iz tabele, najmanj učencev poišče pomoč pri svetovalni delavki, saj jih je skoraj polovica (49,5 %) pri trditvi »Pomoč poiščem pri

svetovalni delavki« označila odgovor »Sploh ne drži«. Sedma trditev je vsebovala izbiro »Drugo«, pri kateri so lahko dopisali svoje mnenje. To možnost je izbralo 19 učencev, ki so napisali, da pomoč poiščejo še pri babici, sestri, teti in sorodnikih.

Rezultati so zadovoljivi, saj kažejo, da večina učencev, ki pride v stik z nasiljem, o tem tudi spregovori (najpogosteje se pogovori s prijateljem ali starši), otrok, ki o tem molčijo, pa je najmanj (11,3 %).

Zanimalo me je tudi, ali obstajajo razlike med deklicami in dečki, ki poiščejo pomoč. Pri tem sta učenec in učenka iskalca pomoči v vlogi opazovalca nasilja. Pridobljeni rezultati so predstavljeni v tabeli 13.

Tabela 13: Število (f), strukturni odstotek (f %) in izid preizkusa hi-kvadrat med anketiranci v vlogi opazovalcev, ki pomoč poiščejo pri naštetih možnostih, glede na spol

Če opazim nasilje:		Spol	Sploh ne drži		Nekaj vmes (niti ne drži niti drži)		Popolnoma drži		Preizkus hi-kvadrat			
			f	f %	f	f %	F	f %	χ^2	g	P	
pomoči ne poiščem pri nikomer	m	53	54,1 %	27	27,6 %	18	18,4 %	15,805	2	0,000		
	ž	76	79,2 %	16	16,7 %	4	4,2 %					
pomoč poiščem pri učitelju/učiteljici	m	30	30,6 %	32	32,7 %	36	36,7 %	8,037	2	0,018		
	ž	15	15,6 %	29	30,2 %	52	54,2 %					
pomoč poiščem pri svetovalni delavki	m	60	61,2 %	18	18,4 %	20	20,4 %	10,928	2	0,004		
	ž	36	37,5 %	29	30,2 %	31	32,3 %					
pomoč poiščem pri prijatelju/prijateljici	m	16	16,3 %	28	28,6 %	54	55,1 %	1,998	2	0,368		
	ž	14	14,6 %	20	20,8 %	62	64,6 %					
pomoč poiščem pri sošolcu/sošolki	m	26	26,5 %	30	30,6 %	42	42,9 %	2,815	2	0,245		
	ž	23	24,0 %	21	21,9 %	52	54,2 %					
pomoč poiščem pri starših	m	22	22,4 %	23	23,5 %	53	54,1 %	0,484	2	0,785		
	ž	18	18,8 %	22	22,9 %	56	58,3 %					
drugje	Ni odg.	86 (87,8 %)	m	0	0,0 %	4	4,1 %	8	8,2 %	9,047	3	0,029
		89 (92,7 %)	ž	2	2,1 %	0	0,0 %	5	5,2 %			

Rezultati kažejo, da se deklice prej odločajo za iskanje pomoči kot dečki, saj je kar 79,2 % deklic pri trditvi »Pomoči ne poiščem pri nikomer« označilo, da to »Sploh ne drži«,

medtem ko se je za ta odgovor odločilo 54,1 % dečkov. Pri tem obstaja statistično pomembna razlika glede na spol ($P = 0,000$).

Med deklicami je več kot polovica (54,2 %) takih, ki v primeru, da nasilje opazijo, poiščejo pomoč pri učiteljici/učitelju. Medtem ko se za pomoč pri učitelju/učiteljici odloča manjši delež dečkov (36,7 %). Med spoloma prav tako obstaja statistično pomembna razlika ($P = 0,018$).

Tudi za iskanje pomoči pri svetovalni delavki se odloči več deklic (32,3 %) kot dečkov (20,4 %). Z uporabo preizkusa hi-kvadrat sem preverjala, ali obstaja statistično pomembna razlika med spoloma, in izkazalo se je, da obstaja ($P = 0,004$).

V primerih, ko poiščejo pomoč pri prijatelju/prijateljici, sošolcu/sošolki ali pri starših, ni statistično pomembnih razlik med spoloma. Tako 64,6 % deklic in 55,1 % dečkov, ki opazi nasilje, poišče pomoč pri prijateljih, dobra polovica deklic (54,2 %) in malo manjši delež dečkov (42,9 %) jo poišče pri sošolcu/sošolki in približno polovica deklic (58,3 %) in polovica dečkov (54,1 %) pri starših.

Statistično pomembna razlika obstaja tudi pri možnosti »Drugo« ($P = 0,029$), saj dečki pogosteje poiščejo pomoč drugje kot deklice.

Učence so z »Da« ali »Ne« odgovarjali tudi na vprašanje, ali so že kdaj bili žrtve spletnega nasilja. Rezultati so prikazani v tabeli 14.

Tabela 14: Število (f) in strukturni odstotek (f %) anketirancev v vlogi žrtve spletnega nasilja

	f	f %
Da	39	20,1 %
Ne	155	79,9 %
Skupaj	194	100,0 %

V raziskavo je bilo vključenih 194 učencev, od tega jih je bilo 20,1 % v vlogi žrtve.

Tabela 15: Število (f), strukturni odstotek (f %) in izid preizkusa hi-kvadrat med anketiranci v vlogi žrtve spletnega nasilja glede na spol

Spol		Ali se že kdaj bil/-a žrtev spletnega nasilja?		Skupaj
		Da	Ne	
Moški	f	24	74	98
	f %	24,5 %	75,5 %	100,0 %
Ženski	f	15	81	96
	f %	15,6 %	84,4 %	100,0 %
Skupaj	f	39	155	194
	f %	20,1 %	79,9 %	100,0 %
Preizkus hi-kvadrat		χ^2	g	P
		2,373	1	0,123

Rezultati so pokazali, da pri učencih, ki so že kdaj bili žrtve spletnega nasilja, ni statistično značilne razlike glede na spol ($P = 0,123$). Tako 24,5 % dečkov in 15,5 % deklic meni, da so že bili v vlogi žrtve spletnega nasilja. Na podlagi rezultatov lahko sklepamo, da oboji doživljajo spletno nasilje in da to ni pogojeno s spolom.

Na tej osnovi lahko **hipotezo 3 (»Med žrtvami spletnega nasilja je več deklic kot dečkov.«) zavrnem.**

Učence sem spraševala, katere oblike spletnega nasilja so se jim med uporabo spleta že zgodile. Izbirali so med osmimi možnimi odgovori, lahko so izbrali tudi več odgovorov. Odstotki posameznih odgovorov so prikazani v tabeli 16.

Tabela 16: Število (f) in strukturni odstotek (f %) doživetih oblik spletnega nasilja

Nasilne možnosti med uporabo spleta:	Da		Ne		Skupaj	
	f	f %	F	f %	f	f %
Nekdo mi je že pošiljal žaljiva ali nesramna sporočila/komentarje.	68	35,1 %	126	64,9 %	194	100,0 %
Nekdo mi je že pošiljal grožnje.	22	11,3 %	172	88,7 %	194	100,0 %
Nekdo je že objavljaj ali obdelal moje fotografije na žaljiv način, ne da bi jaz vedel/-a za to.	14	7,2 %	180	92,8 %	194	100,0 %

Nekdo je že snemal videoposnetke o meni in jih razpošiljal po spletu brez mojega dovoljenja.	11	5,7 %	183	94,3 %	194	100,0 %
Nekdo je že ukradel moje spletno geslo.	33	17,0 %	161	83,0 %	194	100,0 %
Nekdo mi je že ukradel identiteto.	10	5,2 %	184	94,8 %	194	100,0 %
Nekdo je že objavljaj ali pošiljal govornice oz. laži o meni.	27	13,9 %	167	86,1 %	194	100,0 %
Nekdo je že objavljaj ali pošiljal moje gole fotografije.	1	0,5 %	193	99,5 %	194	100,0 %

Največ učencev (35,1 %) kot obliko spletnega nasilja, ki so ga doživeli, navaja pošiljanje žaljivih ali nesramnih sporočil ali komentarjev po spletu. Temu odgovoru sledi kraja spletnega gesla (17,0 %), medtem ko 13,9 % učencev navaja, da je nekdo že objavljaj ali pošiljal govornice oz. laži o njih, 11,3 % pa, da so jim pošiljali grožnje. Najmanj učencev (0,5 %) poroča o objavljanju in pošiljanju golih fotografij.

Tabela 17: Število (f) in strukturni odstotek (f %) in izid preizkusa hi-kvadrat doživetih oblik spletnega nasilja glede na spol

Nasilne možnosti med uporabo spleta:	Spol	Da		Ne		Preizkus hi-kvadrat		
		f	f %	F	f %	χ^2	g	P
Nekdo mi je že pošiljal žaljiva ali nesramna sporočila/komentarje.	m	32	32,7 %	66	67,3 %	0,500	1	0,479
	ž	36	37,5 %	60	62,5 %			
Nekdo mi je že pošiljal grožnje.	m	15	15,3 %	83	84,7 %	3,098	1	0,078
	ž	7	7,3 %	89	92,7 %			
Nekdo je že objavljaj ali obdelal moje fotografije na žaljiv način, ne da bi jaz vedel/-a za to.	m	5	5,1 %	93	94,9 %	1,322	1	0,250
	ž	9	9,4 %	87	90,6 %			
Nekdo je že snemal videoposnetke o meni in jih razpošiljal po spletu brez mojega dovoljenja.	m	6	6,1 %	92	93,9 %	0,076	1	0,783
	ž	5	5,2 %	91	94,8 %			
Nekdo je že ukradel moje spletno geslo.	m	13	13,3 %	85	86,7 %	1,968	1	0,161
	ž	20	20,8 %	76	79,2 %			
Nekdo mi je že ukradel identiteto.	m	4	4,1 %	94	95,9 %	0,128	1	0,720
	ž	6	6,3 %	90	93,8 %			
Nekdo je že objavljaj ali pošiljal govornice oz. laži o meni.	m	11	11,2 %	87	88,8 %	1,199	1	0,274
	ž	16	16,7 %	80	83,3 %			
Nekdo je že objavljaj ali pošiljal moje gole fotografije.	m	1	1,0 %	97	99,0 %	0,000	1	1,000
	ž	0	0,0 %	96	100,0 %			

S preizkusom hi-kvadrat sem preverjala, ali obstajajo statistično pomembne razlike ob doživljanju posameznih oblik spletnega nasilja glede na spol. Statistično pomembne razlike med deklicami in dečki ni pri nobeni od naštetih oblik spletnega nasilja. Sklepam lahko, da deklice in dečki te oblike nasilja doživljajo v približno enaki meri.

Naslednje vprašanje se je navezovalo na prejšnjega, saj so učenci odgovarjali na to, prek katerih medijev so se posamezne oblike spletnega nasilja dogajale. Izbirali so med možnostmi »Po e-pošti«, »Prek blogov, forumov«, »Prek programov za klepetanje«, »Prek spletnih omrežij«, »Prek strani za izmenjavo multimedijskih vsebin«, »To se mi še ni zgodilo« in »Drugo«, pri katerem so sami dopisali odgovor. Učenci so imeli možnost označiti več odgovorov. Rezultate prikazuje tabela 18.

Tabela 18: Število (f) in strukturni odstotek (f %) naštetih medijev, prek katerih se je dogajalo spletno nasilje

Mediji, prek katerih se je to dogajalo:	Da		Ne		Skupaj	
	f	f %	F	f %	f	f %
Po e-pošti.	18	9,3 %	176	90,7 %	194	100,0 %
Prek blogov, forumov.	4	2,1 %	190	97,9 %	194	100,0 %
Prek programov za spletno klepetanje.	22	11,3 %	172	88,7 %	194	100,0 %
Prek spletnih omrežij.	87	44,8 %	107	55,2 %	194	100,0 %
Prek strani za izmenjavo multimedijskih vsebin.	6	3,1 %	188	96,9 %	194	100,0 %
To se mi še ni zgodilo.	70	36,1 %	124	63,9 %	194	100,0 %
Drugo.	12	6,2 %	182	93,8 %	194	100,0 %

Učenci navajajo, da sem jim je največ oblik spletnega nasilja zgodilo prek spletnih omrežij, kot so Facebook, Ask.fm, Snapchat, Instagram, Twitter (44,8 %). 36,1 % učencev pravi, da se jim na spletu to še ni zgodilo. 11,3 % jih pravi, da se jim je to zgodilo prek programov za spletno klepetanje, kot so MSN, Viber, Whats app, Skype. Pod odgovor »Drugo« je šest učencev (3,1 %) navedlo odgovor »Videoigrice«, štiri »Steam« (2,1 %),

eden »Google plus«, eden izmed učencev pa kljub označitvi tega odgovora medija ni dopisal.

Tabela 19: Število (f) in strukturni odstotek (f %) in izid preizkusa hi-kvadrat pri naštetih medijih, prek katerih se je dogajalo spletno nasilje, glede na spol

Mediji, prek katerih se je to dogajalo:	Spol	Da		Ne		Preizkus hi-kvadrat		
		f	f %	F	f %	χ^2	g	P
Po e-pošti.	m	10	10,2 %	88	89,8 %	0,202	1	0,653
	ž	8	8,3 %	88	91,7 %			
Prek blogov, forumov.	m	3	3,1 %	95	96,9 %	0,235	1	0,628
	ž	1	1,0 %	95	99,0 %			
Prek programov za spletno klepetanje.	m	11	11,2 %	87	88,8 %	0,003	1	0,959
	ž	11	11,5 %	85	88,5 %			
Prek spletnih omrežij.	m	37	37,8 %	61	62,2 %	4,025	1	0,045
	ž	50	52,1 %	46	47,9 %			
Prek strani za izmenjavo multimedijjskih vsebin.	m	4	4,1 %	94	95,9 %	0,151	1	0,697
	ž	2	2,1 %	94	97,9 %			
To se mi še ni zgodilo.	m	40	40,8 %	58	59,2 %	1,924	1	0,165
	ž	30	31,3 %	66	68,8 %			
Drugo.	m	10	10,2 %	88	89,8 %	5,511	1	0,019
	ž	2	2,1 %	94	97,9 %			

Rezultati so pokazali, da med deklicami in dečki obstaja statistično pomembna razlika v primerih uporabe spletnih omrežij ($P = 0,045$). Delež tistih, ki so že doživeli nasilje prek spletnih omrežij, je pri deklicah večji (52,1 %) kot pri dečkih (37,8 %).

Statistično pomembna razlika je tudi pri možnosti »Drugo« ($P = 0,019$). Dečki doživljajo spletno nasilje prek drugih medijev doživljajo pogosteje kot deklice. Drugi mediji, prek katerih doživljajo spletno nasilje, so naštetih že pri tabeli 18.

Učence v raziskavi, do katerih se je na spletu že kdo neprimerno vedel (npr. pošiljal zlobna sporočila, objavljaj njihove fotografije brez dovoljenja), sem vprašala, ali vedo, kdo je bil storilec tega dejanja. Na izbiro so imeli štiri možnosti in možnost lastnega odgovora. Odstotki so predstavljeni v tabeli 20.

Tabela 20: Število (f), strukturni odstotek (f %) poznavanja identitete povzročitelja spletnega nasilja

	f	f %
Prijatelj	22	11,3 %
Učenci z iste ali druge šole	29	14,9 %
Osebe nisem poznal/-a	48	24,7 %
Nihče se ni neprimerno vedel	89	45,9 %
Drugo	6	3,1 %
Skupaj	194	100,0 %

Skoraj polovica anketiranih učencev (45,9 %) navaja, da se nihče ni neprimerno vedel do njih. 24 % učencev je odgovorilo, da osebe, ki je izvajala spletno nasilje, niso poznali. Pri 14,9 % učencih je to bil učenec z iste ali druge šole, pri 11,3 % pa je bila ta oseba prijatelj. Učenci so v šestih primerih pod »Drugo« navedli še druge povzročitelje (fant, sošolka, sestrin prijatelj, sorodniki). Podobne podatke zasledim v Lijeви raziskavi (2007), saj avtor prav tako ugotavlja, da kar polovica otrok, ki so deležni spletnega nasilja, storilca ne pozna. Tisti, ki ga poznajo, pa pravijo, da večinoma gre za nasilne učence z iste ali druge šole.

Tabela 21: Število (f), strukturni odstotek (f %) in izid preizkusa hi-kvadrat poznavanja identitete povzročitelja spletnega nasilja glede na spol

Spol		Oseba, ki se je na spletu do mene neprimerno vedla, je bila:					Skupaj
		prijatelj	učenci z iste ali druge šole	osebe nisem poznal/-a	nihče se ni neprimerno vedel	drugo	
Moški	f	8	13	29	46	2	98
	f %	8,2%	13,3 %	29,6 %	46,9 %	2,0 %	100,0%
Ženski	f	14	16	19	43	4	96
	f %	14,6%	16,7 %	19,8 %	44,8 %	4,2 %	100,0%
Skupaj	f	22	29	48	89	6	194
	f %	11,3%	14,9 %	24,7 %	45,9 %	3,1 %	100,0%
Preizkus hi-kvadrat		χ^2		g		P	
		4,778		4		0,311	

Iz tabele je razvidno, da anketiranci ne glede na spol podobno prepoznajo povzročitelja spletnega nasilja. Da med spoloma ni statistično pomembne razlike, kaže tudi izid preizkusa hi-kvadrat ($P = 0,311$). Večina anketirancev sicer ni opazila, da bi se kdo na spletu neprimerno vedel do njih; tisti, ki so to opazili, pa ugotavljajo, da običajno te osebe niso poznali.

Učenci so lahko na vprašanje, kaj so storili, če se je na spletu kdo do njih neprimerno vedel, označili več odgovorov. Na izbiro so imeli šest odgovorov in možnost navesti svojega.

Tabela 22: Število (f) in strukturni odstotek (f %) naštetih možnosti odzivanja na spletno nasilje

Kaj si storil/-a, če se je na spletu kdo do tebe neprimerno vedel?	Da		Ne		Skupaj	
	f	f %	f	f %	f	f %
Ničesar nisem storil/-a.	15	7,7 %	179	92,3 %	194	100,0 %
Blokiral/-a sem ga.	93	47,9 %	101	52,1 %	194	100,0 %
Povedal/-a sem nekomu.	29	14,9 %	165	85,1 %	194	100,0 %
Prijavil/-a sem težavo.	12	6,2 %	182	93,8 %	194	100,0 %
Odzval/-a sem se z enakim vedenjem.	20	10,3 %	174	89,7 %	194	100,0 %
Nikoli nisem bil/-a žrtev spletnega nasilja.	68	35,1 %	126	64,9 %	194	100,0 %
Drugo.	5	2,6 %	189	97,4 %	194	100,0 %

V raziskavo vključeni učenci so v približno polovici primerov, ko se je kdo neprimerno vedel do njih na spletu, osebo blokirali (47,9 %). 35,1 % jih navaja, da niso bili žrtve spletnega nasilja, 14,9 % učencev je nekomu (staršem, prijatelju, učitelju) to zaupalo, medtem ko 7,7 % učencev glede tega ni storilo nič. Na podlagi podatkov lahko sklepam, da so učenci dobro ozaveščeni o tem, kaj storiti, če se znajdejo v vlogi žrtve spletnega nasilja.

Tabela 23: Število (f), strukturni odstotek (f %) in izid preizkusa hi-kvadrat naštetih možnosti odzivanja na spletno nasilje glede na spol

Kaj si storil/-a, če se je na spletu kdo do tebe neprimerno vedel?	Spol	Da		Ne		Preizkus hi-kvadrat		
		f	f %	F	f %	χ^2	g	P
Ničesar nisem storil/-a.	m	12	12,2 %	86	87,8 %	5,654	1	0,017

	ž	3	3,1 %	93	96,9 %			
Blokiral/-a sem ga.	m	41	41,8 %	57	58,2 %	2,954	1	0,086
	ž	52	54,2 %	44	45,8 %			
Povedal/-a sem nekomu.	m	11	11,2 %	87	88,8 %	2,160	1	0,142
	ž	18	18,8 %	78	81,3 %			
Prijavil/-a sem težavo.	m	6	6,1 %	92	93,9 %	0,001	1	0,971
	ž	6	6,3 %	90	93,8 %			
Odzval/-a sem se z enakim vedenjem.	m	13	13,3 %	85	86,7 %	1,872	1	0,171
	ž	7	7,3 %	89	92,7 %			
Nikoli nisem bil/-a žrtev spletnega nasilja.	m	35	35,7 %	63	64,3 %	0,038	1	0,845
	ž	33	34,4 %	63	65,6 %			
Drugo.	m	3	3,1 %	95	96,9 %	0,000	1	1,000
	ž	2	2,1 %	94	97,9 %			

Rezultati kažejo, da pri učencih, ki se na spletno nasilje niso odzvali, prihaja do statistično pomembne razlike med spoloma ($P = 0,017$). Tako je delež dečkov (12,2 %) večji kot delež deklic (3,1 %), ki v primeru, da se na spletu kdo do njih neprimerno vede, ne storijo ničesar.

Pri odgovorih »Blokiral/-a sem ga«, »Povedal/-a sem nekomu«, »Prijavil/-a sem težavo«, »Odzval/-a sem se z enakim vedenjem«, »Nikoli sem bil/-a žrtev spletnega nasilja« in »Drugo« ni dokazanih statistično pomembnih razlik med spoloma.

Učence, vključene v raziskavo, sem spraševala, ali so že kdaj izvajali spletno nasilje. Na vprašanje so učenci odgovarjali z »Da« ali »Ne«.

Tabela 24: Število (f), strukturni odstotek (f %) anketirancev v vlogi povzročitelja spletnega nasilja

	f	f %
Da	15	7,7 %
Ne	179	92,3 %
Skupaj	194	100,0 %

Kar 92,3 % anketiranih učencev navaja, da niso še nikoli izvajali nasilja na spletu.

Tabela 25: Število (f), strukturni odstotek (f %) in izid preizkusa hi-kvadrat anketirancev v vlogi povzročitelja spletnega nasilja glede na spol

Spol		Si kdaj ti izvajal/-a spletno nasilje?		Skupaj
		Da	Ne	
Moški	f	13	85	98
	f %	13,3 %	86,7 %	100,0 %
Ženski	f	2	94	96
	f %	2,1 %	97,9 %	100,0 %
Skupaj	f	15	179	194
	f %	7,7 %	92,3 %	100,0 %
Preizkus hi-kvadrat		χ^2	g	P
		8,499	1	0,004

Preizkus hi-kvadrat je pokazal, da pri anketirancih v vlogi povzročitelja spletnega nasilja obstaja statistično pomembna razlika glede na spol ($P = 0,004$). Rezultati so pokazali, da je delež dečkov (13,3 %), ki izvajajo spletno nasilje, večji kot delež deklic (2,1 %).

Glede na ugotovitve raziskave lahko **hipotezo 4** (»Med povzročitelji spletnega nasilja je več deklic kot dečkov.«) **zavrnem**.

Prav nasprotno pa številni avtorji (Ybarra in Mitchel 2004; Raskauskas in Stoltz 2007; Wong-Lo in Bullock 2001) ugotavljajo, da deklice uporabljajo več posrednih oblik nasilja, med katere spada tudi spletno nasilje. Domnevam, da do razlike prihaja zato, ker je morda v mojem vzorcu zajet večji delež dečkov, ki izvajajo spletno nasilje, kakor deklic.

V raziskavo zajete učence sem spraševala, kakšni so razlogi za njihovo neprimerno vedenje na spletu. Na izbiro so imeli pet trditev in možnost napisati svoj odgovor. Učenci so na petstopenjski lestvici morali označiti, ali trditev zanje drži ali ne. Izbirali so med možnostmi »Popolnoma drži«, kar je pomenilo, da je takšno vedenje v celoti značilno zanje; »Drži«, kar je pomenilo, da je takšno vedenje skoraj v celoti značilno zanje; »Nekaj vmes«, kar je pomenilo, da niso povsem prepričani, ali je vedenje značilno zanje; »Ne drži«, kar je pomenilo, da takšno vedenje ni značilno zanje, in »Sploh ne drži«, kar je pomenilo, da takšno vedenje nikakor ni značilno zanje. V tabeli 26 so predstavljeni rezultati.

Za lažji pregled rezultatov so odgovori združeni v tri kategorije, in sicer »Sploh ne drži« (sploh ne drži, ne drži), »Nekaj vmes« (niti ne drži niti drži) in »Popolnoma drži« (drži, popolnoma drži).

Tabela 26: Število (f), strukturni odstotek (f %) razlogov za spletno nasilje

Na spletu sem se do drugega neprimerno vedel/-dla:	Sploh ne drži		Nekaj vmes (niti ne drži niti drži)		Popolnoma drži		Skupaj	
	f	f %	F	f %	f	f %	f	f %
ker me je to zabavalo	170	87,6 %	15	7,7 %	9	4,6 %	194	100,0 %
ker si je to oseba zaslužila	131	67,5 %	34	17,5 %	29	14,9 %	194	100,0 %
ker sem se hotel/-a maščevati	139	71,6 %	30	15,5 %	25	12,9 %	194	100,0 %
ker to počnejo vsi	170	87,6 %	15	7,7 %	9	4,6 %	194	100,0 %
tega nisem počel	64	33,0 %	18	9,3 %	112	57,7 %	194	100,0 %
drugo (183 jih ni odgovorilo)	6	3,1 %	2	1,0 %	3	1,5 %	11	5,7 %

Od 194 anketiranih učencev je več kot polovica učencev mnenja, da se na spletu še niso neprimerno vedli, saj jih je pri odgovoru »Tega nisem počel« kar 57,7 % označilo »Popolnoma drži«. 14,9 % učencev se poslužuje nasilja, ker so mnenja, da si je oseba to zaslužila, 12,9 % pa, ker so se hoteli maščevati. Najmanj učencev izvaja spletno nasilje, ker bi jih to zabavalo ali ker to počnejo vsi, saj je velik delež učencev (87,6 %) pri obeh trditvah označil »Sploh ne drži«. Šesta trditev je vsebovala izbiro »Drugo«, pri kateri so lahko dopisali svoje mnenje. To možnost je izkoristilo samo 11 učencev, vendar pri tem žal niso zapisali druge možnosti.

Tabela 27: Število (f), strukturni odstotek (f %) in izid preizkusa hi-kvadrat razlogov za spletno nasilje glede na spol

Na spletu sem se do drugega neprimerno vedel/-dla:	Spol	Sploh ne drži		Nekaj vmes (niti ne drži niti drži)		Popolnoma drži		Preizkus hi-kvadrat		
		f	f %	f	f %	f	f %	χ^2	g	P
ker me je to zabavalo	m	78	79,6 %	12	12,2 %	8	8,2 %	13,114	2	0,003
	ž	92	95,8 %	3	3,1 %	1	1,0 %			
ker si je to oseba zaslužila	m	60	61,2 %	18	18,4 %	20	20,4 %	5,194	2	0,075
	ž	71	74,0 %	16	16,7 %	9	9,4 %			
ker sem se hotel/-a	m	66	67,3 %	15	15,3 %	17	17,3 %	3,572	2	0,168

maščevati		ž	73	76,0 %	15	15,6 %	8	8,3 %				
ker to počnejo vsi		m	81	82,7 %	10	10,2 %	7	7,1 %	4,997	2	0,082	
		ž	89	92,7 %	5	5,2 %	2	2,1 %				
tega nisem počel		m	40	40,8 %	8	8,2 %	50	51,0 %	5,488	2	0,064	
		ž	24	25,0 %	10	10,4 %	62	64,6 %				
drugo	Ni odg.	93 (94,9 %)	m	3	3,1 %	2	2,0 %	0	0,0	6,960	3	0,073
		90 (93,8 %)	ž	3	3,1 %	0	0,0 %	3	3,1 %			

Preizkus hi-kvadrat kaže, da obstaja statistično pomembna razlika med spoloma pri odgovoru »Ker me je to zabavalo« ($P = 0,003$). Za neprimerno vedenje na spletu zaradi zabave se odloči večji odstotek dečkov (8,2 %) kot deklic (1 %). Pri drugih odgovorih ni statistično pomembnih razlik med spoloma. Domnevam, da spol ni najpomembnejša karakteristika pri maščevalnosti prek spleta.

Učence sem spraševala, kako resen problem se jim zdi spletno nasilje. Odgovore so morali označiti na petstopenjski lestvici. Izbirali so med možnostmi »Zelo resen«, »Resen«, »Srednje resen«, »Ni zelo resen« in »Sploh ni resen«.

Za lažji pregled rezultatov so odgovori združeni v tri kategorije, in sicer »Sploh ni resen« (sploh ni resen, ni zelo resen), »Srednje resen« in »Zelo resen« (resen, zelo resen).

Tabela 28: Število (f), strukturalni odstotek (f %) ocene resnosti spletnega nasilja

	f	f %
Sploh ni resen	15	7,7 %
Srednje resen	41	21,1 %
Zelo resen	138	71,1 %
Skupaj	194	100,0 %

Pozitivno je, da večina anketiranih učencev (71,1 %) meni, da je spletno nasilje resen problem. 21,1 % jih je odgovorilo, da je spletno nasilje srednje resen problem in najmanj učencev (7,7 %), da sploh ni resen problem.

Tabela 29: Število (f), strukturni odstotek (f %) in izid preizkusa hi-kvadrat ocene resnosti spletnega nasilja glede na spol

Spol		Kako resen problem se ti zdi nasilje prek spleta med vrstniki?			Skupaj
		Sploh ni resen	Srednje resen	Zelo resen	
Moški	f	12	27	59	98
	f %	12,2%	27,6%	60,2%	100,0%
Ženski	f	3	14	79	96
	f %	3,1%	14,6%	82,3%	100,0%
Skupaj	f	15	41	138	194
	f %	7,7%	21,1%	71,1%	100,0%
Preizkus hi-kvadrat		χ^2	g	P	
		12,401	2	0,002	

Pri oceni učencev glede tega, kako resen problem se jim zdi nasilje prek spleta, obstajajo statistično pomembne razlike med spoloma. Vrednost preizkusa hi-kvadrat znaša 12,4 ($P = 0,002$). Tako več deklic (kar 82,3 %) kot dečkov (60,2 %) meni, da je spletno nasilje resen problem. Srednje resen se zdi več dečkom (27,6 %) kot deklicam (14,6 %). Večji odstotek dečkov (12 %) kot deklic (3,1%) pa navaja, da problem nasilja prek spleta sploh ni resen.

Zadnjo **hipotezo 5** (»Učenci med vrstniki izvajajo več tradicionalnega nasilja spletnega nasilja.«) tako lahko **potrdim** na podlagi tabel 6 in 24, saj podatki kažejo, da je več učencev med vrstniki izvajalo tradicionalno nasilje (28,9 %) med vrstniki kot spletno nasilje (7,7 %).

4 SKLEPI

Ugotovitve raziskave kažejo, da je nasilje med učenci še vedno prisotno. Pogosteje (28,9 %) se pojavlja tradicionalno nasilje, tj. fizično, psihično, ekonomsko in spolno, redkeje (7,7 %) pa spletno nasilje.

Učenci se pojavljajo bodisi v vlogi žrtve bodisi v vlogi povzročitelja nasilja. Raziskava kaže, da je več učencev v vlogi žrtve (42,3 %) kot v vlogi povzročitelja (28,9 %). Najbrž je ta podatek skladen z dejstvom, da učenci lažje priznajo, da so žrtve nasilja, kakor to, da so njegovi povzročitelji.

Pri raziskovanju razlik v vlogi žrtve glede na spol ni statistično pomembnih razlik ($P = 0,867$), nasprotno pa je pri vlogi povzročitelja razlika glede na spol statistično pomembna ($P = 0,015$) in kaže, da je med dečki več povzročiteljev nasilja kot pri deklicah.

Pri različnih oblikah tradicionalnega nasilja se še vedno najpogosteje pojavljata psihično in fizično nasilje, in to ne glede na vlogo, v kateri se znajde učenec. Kar se tiče vloge žrtve, pri obeh oblikah prihaja do statistično pomembne razlike glede na spol (psihično nasilje: $P = 0,036$; fizično nasilje: $P = 0,012$). V vlogi žrtve tako več dečkov doživlja fizično nasilje in več deklic psihično nasilje. Kar zadeva vlogo povzročitelja, pa prihaja do statistično pomembne razlike pri fizičnem ($P = 0,000$), ekonomskem ($P = 0,046$) in spolnem nasilju ($P = 0,035$). Pri vseh treh oblikah se v vlogi povzročitelja pogosteje pojavljajo dečki.

Glede vprašanja, kako se učenci počutijo ob opazovanju nasilja med drugimi vrstniki, večina učencev trdi, da jim je neprijetno (85,1 %). Ugotovitve kažejo, da obstaja statistično pomembna razlika med spoloma ($P = 0,000$) in da deklice pri opazovanju nasilja občutijo več empatije. Razlog za to je najbrž učenje socialne vloge deklic, ki naj bi bile skrbne, nežne in bolj empatične.

Zelo zadovoljiv je podatek iz raziskave, da učenci v večini primerov poiščejo pomoč, če opazijo nasilje (66,5 %). Najpogosteje jo poiščejo pri prijateljih (59,8 %) in starših (56,2 %). Obstajajo pa tudi statistično pomembne razlike glede na spol, saj deklice pogosteje iščejo pomoč pri učiteljih ($P = 0,018$) in socialnih delavkah ($P = 0,004$).

Z razvojem IKT-tehnologije imajo tudi učenci več dostopa do svetovnega spleta in posledično tudi do te vrste medijev. Splet je tako prinesel nove možnosti za iskanje podatkov in znanja, hkrati pa tudi nove možnosti za spletno nasilje, pri katerem so lahko otroci zaradi nepoznavanja različnih pasti lahka tarča povzročiteljev nasilja.

V raziskavi sem s hipotezo 3 predpostavljala, da je med žrtvami spletnega nasilja več deklic kot dečkov, vendar na podlagi ugotovitev to hipotezo zavračam. Podatki namreč kažejo, da pri tem ni statistično pomembne razlike med spoloma ($P = 0,123$). S hipotezo 4 sem predpostavljala, da je med povzročitelji spletnega nasilja več deklic kot dečkov. Tudi to hipotezo sem zavrnila, saj rezultat preizkusa hi-kvadrat kaže, da sicer obstaja statistično pomembna razlika med spoloma ($P = 0,004$), vendar se v vlogi povzročitelja dečki pojavljajo pogosteje kot deklice. Ob tem velja izpostaviti, da na podlagi pridobljenih podatkov ni mogoče posploševati na celotno populacijo, zato je v tem primeru tudi nekaj odstopanj pri primerjavi z drugimi raziskavami, ki ugotavljajo, da je med deklicami več povzročiteljev spletnega nasilja kot med dečki.

Učenci spletno nasilje najpogosteje doživljajo s prejetjem žaljivih ali nesramnih sporočil/komentarjev (35,1 %), redkeje pa s krajo spletnega gesla (17 %). Pri raziskovanju statistično pomembnih razlik pri nasilnih oblikah med uporabo spleta ni pri nobeni od naštetih oblik statistično pomembne razlike. Pri vprašanju o tem, prek katerih medijev se je dogajalo spletno nasilje, so učenci najpogosteje izbrali spletna omrežja (44,8 %). Pri tem mediju je tudi statistično pomembna razlika med spoloma ($P = 0,045$), saj so deklice (52,1 %) pogosteje deležne nasilja prek spletnih omrežij kot dečki.

Pri spletnem nasilju se pogosto pojavlja anonimnost povzročitelja nasilja, vendar sem učence kljub temu povprašala, ali povzročitelja morda poznajo. Večinoma so učenci, ki so bili deležni spletnega nasilja, povedali, da povzročitelja niso poznali (24,7 %); tisti, ki so osebo prepoznali, pa so povedali, da je to nasilje najpogosteje izvajal učenec z iste ali druge šole (14,9 %) ali prijatelj (11,3 %). Statistično pomembne razlike glede na spol ni ($P = 0,311$).

Na vprašanje, kaj so učenci storili, če se je na spletu kdo do njih neprimerno vedel, so najpogosteje odgovorili, da so to osebo blokirali (47,9 %) ali da so za to povedali nekemu drugemu (14,9 %). Tudi v tem primeru ni statistično pomembnih razlik pri nobeni od

našteti možnosti, razen v primeru tistih učencev, ki ob nasilju niso storili ničesar ($P = 0,017$). Tako je izmed tistih učencev, ki ob nasilju niso storili ničesar, več dečkov več kot deklic.

Za izvajanje spletnega nasilja se učenci najpogosteje odločijo, ker si je oseba to zalužila (14,9 %) ali ker so se ji hoteli maščevati (12,9 %). Statistično pomembna razlika glede na spol se pojavlja pri odgovoru, da so se učenci za to odločili, ker jih je to zabavalo ($P = 0,003$), pri čemer so ta razlog dečki navajali pogosteje kot deklice.

Ob koncu raziskave sem učence povprašala še, kako resen se jim zdi problem spletnega nasilja. Večini učencev se zdi problem zelo resen (71,1 %). Pri tem pa obstaja statistično pomembna razlika glede na spol ($P = 0,002$), saj deklice temu problemu pripisujejo večjo resnost kot dečki.

Raziskava na splošno kaže, da se učenci zavedajo nasilja okrog sebe, in sicer ne glede na to, ali so sami žrtve, povzročitelji ali samo opazovalci nasilja. Nasilje v vseh oblikah jemljejo kot resen problem.

Za konec velja omeniti, da rezultatov ne gre posploševati na celotno populacijo v Sloveniji, ker je bila raziskava narejena samo v okviru Osnovne šole Beltinci. Kljub temu so ugotovitve relevantne, saj kažejo vpogled v trenutno stanje na omenjeni šoli.

5 PREDLOGI

Na podlagi pridobljenih podatkov in v želji ustvariti pogoje za boljši jutri želim podati nekaj predlogov za izboljšanje stanja, da bi se med učenci pojavljalo čim manj medvrstniškega nasilja. To so:

- vključevanje vsebin o preprečevanju medvrstniškega nasilja v učne načrte in posledično pouk, da bi s tem učence poučili in usposobili za prepoznavanje nasilja, jih spodbudili k iskanju pomoči v primeru nasilja in vzgajali za nenasilje;
- povečevanje varnosti na šolah z rednim opravljanjem dežurstev zaposlenih na šoli, z vzpostavitvijo varnih točk na šoli, na katerih lahko učenci dobijo pomoč ob pojavu nasilja, in organizacije pomoči starejših učencev mlajšim učencem;
- ustvarjanje pozitivnega ozračja na šolah, izgradnja dobrih medsebojnih odnosov in spoštovanje med učenci in učitelji, sprejemanje različnosti in dvigovanje kakovosti preživljanja časa na šoli;
- neprestano strokovno izobraževanje in izpopolnjevanje strokovnega kadra na šolah za nenehno pridobivanje novih znanj o prepoznavanju in preprečevanju nasilja, še zlasti pa ustvarjanje kompetentnosti za prepoznavanje in preprečevanje spletnega nasilja;
- krepitev vloge svetovalne službe na šolah, še posebej socialnih delavcev, učencem predstaviti delovanje svetovalne službe in vključevanje socialnih delavcev v izvajanje pouka, da bodo ti lahko gradili tudi boljše medsebojne odnose z učenci;
- izobraževanje staršev o vzgojnih pristopih, o prepoznavanju in preprečevanju nasilja pri njihovih otrocih ter preprečevanju družinskega nasilja in spodbujanje staršev k dejavnemu vključevanju v programe, ki jim bodo pomagali pridobiti kompetence za prepoznavanje spletnega nasilja;
- neprestano povezovanje in skupno izvajanje programov šole z drugimi ustanovami, ki delujejo na področju preprečevanja nasilja (policija, svetovalne ustanove, nevladne organizacije ...).

Z navedenimi predlogi ne bo mogoče popolnoma odpraviti nasilja, bodo pa ti zagotovo prispevali k temu, da bo nasilja manj oz. da bo nasilje bolj prepoznavno in da bo pomoč žrtvam zagotovljena ter ponujena na strokovni način.

6 LITERATURA

Aničić, K., Lešnik Mugnaioni, D., Plaz, M., Vanček, N., Verbnik Dobnikar, T., Veselič, Š. in Zabukovec Kerin, K. (2002), *Nasilje, nenasilje: priročnik za učiteljice, učitelje, svetovalne službe in vodstva šol*. Ljubljana.

Bučar-Ručman, A. (2004), *Nasilje in mladi*. Novo Mesto: Klub mladinski kulturni center.

Berkowitz, L. (1993), *Aggression: Its Causes, Consequences and Control*. Philadelphia: Temple University Press.

Besag, Valerie E. (1989), *Bullies and Victims in schools*. Philadelphia: Open University press.

Brošura »Nasilje preko interneta«: priročnik za djecu i mlade (2013), Zagreb: Savjetovalište »Luka Ritz«. Dostopno na: <http://www.savjeovaliste.hr/OnlineSavjeovaliste/Savjeovaliste%20-%20Knjizice/05%20Internet%20nasilje.pdf> (ogledano 4. 6. 2016)

Bullyng information. Dostopno na: http://www.cyberbullying.ca/pdf/Cyberbullying_Information.pdf (ogledano 2. 6. 2016)

Center za varnejši internet. Dostopno na: <http://www.safe.si/center-za-varnejši-internet/o-centru> (ogledano 14. 7. 2016)

Confession of a cyberbully, (2014). Dostopno na: <http://www.netdoctor.co.uk/parenting/teenager/a9270/confessions-of-a-cyberbully/> (ogledano 4. 6. 2016)

Čačinovič Vogrinčič, G. (2008a), *Soustvarjanje v šoli: Učenje kot pogovor*. Ljubljana. Zavod Republike Slovenije za šolstvo

Čačinovič Vogrinčič, G. (2008b), *Vzpostavljanje delovnega odnosa in osebnega stika*. Zbirka: Katalog socialnega dela. Ljubljana; Fakulteta za socialno delo.

Čačinovič Vogrinčič, G., Mešl, N. (2013), Šolska svetovalna služba kot prostor varovanja soustvarjanja procesov učenja v šoli. *Šolsko svetovalno delo: revija za svetovalne delavce v vrtcih, šolah in domovih* 17, 3/4: 15–25. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.

Daven, (2015), *Real teens speak out*. Dostopno na:

<http://www.pacerteensagainstbullying.org/tab/you-are-not-alone/real-teens-speak-out/>

(ogledano 28. 5. 2016)

Dekleva, B. (1996), *Nasilje med mladimi v šoli in v zvezi s šolo*. Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani.

Dekleva, B. (2000), *Šola, mladi in nasilje*. V Šelih Alenka (ur.), *Prestopništvo in odklonsko vedenje mladih: zbornik*. Ljubljana: Bonex (137–149).

Društvo za nenasilno komunikacijo, O nasilju. Dostopno na: <http://www.drustvo-dnk.si/o-nasilju.html> (ogledano 5. 5. 2016)

Elliot, M. (2002), *Trpinčenje*. Ljubljana: Educy.

Flis, Ana. (2010), *Nasilje in osebe, ki povzročajo nasilje*. Diplomaska naloga. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Gostečnik, C., (1999), *Srečal sem svojo družino*. Ljubljana: Brat Frančišek in Frančiškanski družinski center.

Habbe, J. (2000), *Nasilje in varnost otrok v šolah*. Ljubljana: Lisac&Lisac.

Hinduja, S. in Patchin, J. W. (2009), *Emotional and psychological consequences*. Cyberbullying Research Center. Dostopno na:

http://cyberbullying.org/cyberbullying_emotional_consequences.pdf (ogledano 16. 6. 2016)

Hinduja, S. in Patchin, J. W. (2012), *School climate 2.0: preventing cyberbullying and sexting one classroom at a time*. Thousand Oaks, California: Corwin. (ogledano 17. 6. 2016)

Informacijski pooblaščenec (2009), *Smernice glede varstva pred spletnim nadlegovanjem*. Dostopno na: https://www.ip-rs.si/fileadmin/user_upload/Pdf/smernice/Smernice-glede-varstva-pred-spletnim-nadlegovanjem.pdf (ogledano 13. 6. 2016)

Jurinčič, N. (2012), *Medvrstniško nasilje: Prisluhnite, verjemite in ščitite svojega otroka!*. Dostopno na: <http://www.24ur.com/novice/slovenija/prisluhnite-verjemite-in-scitite-svojega-otroka.html> (ogledano 5. 6. 2015)

Košir, M. in Ranfl, R. (1996), *Vzgoja za medije*. Ljubljana: DZS.

Kowalski, R., Limber, S., Agatston, P. (2008), *Cyber Bullying: Bullying in the Digital age*. Malden, MA: Blackwell.

Kristančič, A. (2002), *Socializacija agresije*. Ljubljana: Združenje svetovalnih delavcev Slovenije.

Lamovec, T., Rojnik, A. (1978), *Agresivnost*. Ljubljana: DDU UNIVERZUM.

Lešnik Mugnaioni, D., Koren, A., Logaj, V., Brejc, M. (2009), *Nasilje v šoli: Opredelitev, prepoznavanje in obravnava*. Kranj: Šola za ravnatelje.

Lobe, B., Muha, S. (2011), *Internet v vsakdanjem življenju slovenskih otrok in mladostnikov*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede. Dostopno na: (http://uploadi.safe.si/editor/1297947005MLADINANETU_porocilo.pdf)

Mesec, B. (1997), *Metodologija raziskovanja v socialnem delu I: študijsko gradivo za interno uporabo*. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.

Mikuš Kos, A. (1991), *Šola in duševno zdravje*. Murska Sobota: Pomurska založba.

Muršič, M., Milivojević, Z., Brvar, B., Filipčič, K., Lešnik, D., Pušnik, M. (2010), *Znanje o čustvih za manj nasilja v šoli*. Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani.

Musek, J. (1995), *Ljubezen, družina, vrednote*. Ljubljana: Educy.

Olweus, D. (1995), *Trpinčenje med učenci: kaj vemo in kaj lahko naredimo*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.

Ostrman, A. (2002), *Medvrstniško nasilje*. V Kristančič A. (ur.), *Socializacija agresije*. Ljubljana: Združenje svetovalnih delavcev Slovenije (137–162).

Pantič, N. (2013), *Kibernetsko ustrahovanje*. Fakulteta za varnostne vede. Dostopno na: http://www.fvv.um.si/dv2013/zbornik/informacijska_varnost/pantic.pdf (ogledano 20. 6. 2016)

Pečar, J. (1992), *Institucionalizirano nedržavno nadzorstvo – kriminološki, kriminalnopolitični in sociološki pogledi*. Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani.

Pečjak, S. (2014), *Medvrstniško nasilje v šoli*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.

Petrovec, D. (2003), *Mediji in nasilje: obseg in vpliv nasilja v medijih v Sloveniji*. Ljubljana: Mirovni inštitut.

Poštrak, M. (2006), *Nasilje kot sporočilo*. Šolsko svetovalno delo, 11, 3-4: 3-8.

Programske smernice, (2008), *Svetovalna služba v osnovni šoli*. Zavod Republike Slovenije za šolstvo. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.

Pšunder, M. (2012), *Medvrstniško nasilje preko interneta in primerjava s tradicionalnim nasiljem*. V: Senekovič, M., Dečman Dobrnjič, O., Ferk, J., Macura, D., (ur.), *Modeli vzgoje v globalni družbi: zbornik prispevkov*. Ljubljana: Društvo vzgojiteljev dijaških domov Slovenije. Dostopno na: http://www.pef.um.si/content/Zalozba/clanki_2013_st_4/REI_letnik_6_st_4_cl_7.pdf (ogledano 25.6.2016)

Pušnik, M. (1999), *Vrstniško nasilje v šolah*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.

Pušnik, M. (2003), *Vloga šole pri zmanjševanju nasilja*: priročnik za učitelje, svetovalne delavce in ravnatelje. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.

Rigby, K. (2008), *Children and Bullying: how parents and educators can reduce bullying at school*. Oxford: Blackwell.

Semelin, J. (2000), *Kako sem hčerkama razložil nenasilje?*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

Skumavc, G. (2016), *Spletno nadlegovanje in učenci s posebnimi potrebami*. Magistrsko delo. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.

Slovar slovenskega knjižnega jezika (1994). Ljubljana: DZS.

Stop cyberbullyng. Dostopno na:

http://www.stopcyberbullying.org/why_do_kids_cyberbully_each_other.html (ogledano 26. 6. 2016)

Suhadolnik, D. (2014), *Kriminološki vidik spletnega medvrstniškega nasilja*. Diplomsko naloga. Maribor: Fakulteta za varnostne vede.

Šalamon, B. (1998), *Internet za otroke in družino. Varno za vas in vaše otroke*. Ljubljana: Moj mikro.

Tomori, M. (2000), *Psihosocialni dejavniki pri mladostniškem prestopništvu*. V Šelih Alenka (ur.), *Prestopništvo in odklonsko vedenje mladih*: zbornik. Ljubljana: Bonex (89–113).

Tušak, M. (2001), *Psihologija športa*. Ljubljana: Znanstveni inštitut FF.

Ule, M. (1997), *Temelji socialne psihologije*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

Ule, M. (2000), *Mladi v družbi novih tveganj in negotovosti*. V Šelih Alenka (ur.), *Prestopništvo in odklonsko vedenje mladih: zbornik*. Ljubljana: Bonex (11–32).

Ule, M. (2008), *Za vedno mladi? Socialna psihologija odraščanja*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Završnik, A., Sedej, A. (2012), *Spletno in mobilno nadlegovanje v Sloveniji*. Dostopno na: <http://www.za-nenasilno-skupnost.si/images/docs/spletno-in-mobilno-nadlegovanje-zbornik.pdf>

Završnik, A. (2013), *Kibernetsko nadlegovanje: pojem, metode in pojavnost po svetu in v Sloveniji*. V Šelih Alenka (ur.), *Zbornik za Alenko Šelih: kazensko pravo, kriminologija, človekove pravice*. Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti (427–448).

Žakelj, T. (2013), *Nasilje med mladimi v kibernetskem prostoru: Neraziskanost pojava v Sloveniji*. *Družboslovne razprave* 29 (74): 107–123.

Priloga 1

ANKETA

Dragi učenec, učenka!

Sem Sara Pintarič, študentka Fakultete za socialno delo. V svojem diplomskem delu bom raziskovala pojav tradicionalnega in spletnega nasilja med učenci.

Prosim te, da izpolniš anketni vprašalnik, ker mi bo to v veliko pomoč pri raziskovanju. Odgovarjaj iskreno, saj nihče ne bo vedel, kakšne odgovore si izbral/-a prav ti. Vsi podatki, pridobljeni med raziskavo, so zaupni in bodo uporabljeni le za namen moje diplomske naloge. Nepravilnih odgovorov ni.

Preden začneš, bi rada, da si prebereš:

»Kaj je vrstniško nasilje?«

Vrstniško nasilje je agresivno vedenje, ki je ponavljajoče in traja dlje časa. Izvaja ga nekdo, ki ima večjo moč in katerega namen je škoditi drugemu vrstniku.

K vrstniškemu nasilju spadajo:

- fizično nasilje (*BRCANJE, BOKSANJE, LASANJE, SPOTIKANJE, KLOFUTANJE, UDARCI, TEPEŽ, PORIVANJE ITD.*);
- psihično nasilje (*IGNORIRANJE, PONIŽEVANJE, OPRAVLJANJE, OBREKOVANJE, BLATENJE, ŠIRJENJE NERESNIC, ŽALJENJE, IZOGIBANJE ITD.*);
- ekonomsko nasilje (*IZSILJEVANJE ZA DENAR, POTREBŠČINE, OBLEKE ALI DRUGE STVARI, IZSILJEVANJE ZA OPRAVLJANJE NALOG, IZSILJEVANJE ZA GOLJUFANJE PRI TESTIH ITD.*);
- spolno nasilje (*SILJENJE K POLJUBLJANJU, SILJENJE K SLAČENJU, OTIPAVANJE ITD.*).

»Kaj je spletno nasilje?«

Spletno nasilje je namerna ponavljajoča se aktivnost, katere namen je prizadeti ali drugače poškodovati drugega. Izvaja se prek računalnika, mobilnega telefona ali katere druge elektronske naprave.

Najpogostejši načini vključujejo:

- zlobna ali žaljiva sporočila, poslana prek spleta;
- objavljanje ali pošiljanje govoric ali groženj;

- ponižujoče slike ali videoposnetke, objavljene na spletu (največkrat posnete z mobilnim telefonom);
- ustvarjanje lažnih profilov (npr. na Facebooku, Instagramu, Snapchatu).

1. SPOL

- a) M
- b) Ž

2. RAZRED

- a) 7.
- b) 8.
- c) 9.

3. ALI SO BILI DRUGI UČENCI ŽE KDAJ NASILNI DO TEBE?

- a) Da
- b) Ne

4. ALI SO BILI DRUGI UČENCI KDAJ FIZIČNO NASILNI (BRCANJE, BOKSANJE, LASANJE, SPOTIKANJE, KLOFUTANJE, UDARCI, TEPEŽ, PORIVANJE ITD.) DO TEBE?

- a) Nikoli
- b) Samo enkrat ali dvakrat
- c) Dvakrat do trikrat na mesec
- d) Enkrat na teden
- e) Nekajkrat na teden
- f) Vsak dan

5. ALI SO BILI DRUGI UČENCI KDAJ PSIHIČNO NASILNI (IGNORIRANJE, PONIŽEVANJE, OPRAVLJANJE, OBREKOVANJE, BLATENJE, ŠIRJENJE NERESNIC, ŽALJENJE, IZOGIBANJE) DO TEBE?

- a) Nikoli
- b) Samo enkrat ali dvakrat
- c) Dvakrat do trikrat na mesec
- d) Enkrat na teden
- e) Nekajkrat na teden
- f) Vsak dan

6. ALI SI BILI DRUGI UČENCI KDAJ EKONOMSKO NASILNI (IZSILJEVANJE ZA DENAR, POTREBŠČINE, OBLEKE ALI DRUGE STVARI, IZSILJEVANJE ZA OPRAVLJANJE NALOG, IZSILJEVANJE ZA GOLJUFANJE PRI TESTIH ITD.) DO TEBE?

- a) Nikoli
- b) Samo enkrat ali dvakrat
- c) Dvakrat do trikrat na mesec
- d) Enkrat na teden
- e) Nekajkrat na teden
- f) Vsak dan

7. ALI SO BILI DRUGI UČENCI KDAJ SPOLNO NASILNI (SILJENJE K POLJUBLJANJU, SILJENJE K SLAČENJU, OTIPAVANJE ITD.) DO TEBE?

- a) Nikoli
- b) Samo enkrat ali dvakrat
- c) Dvakrat do trikrat na mesec
- d) Enkrat na teden
- e) Nekajkrat na teden
- f) Vsak dan

8. ALI SI BIL/-A KDAJ NASILEN/-LNA DO DRUGEGA UČENCA?

- a) Da
- b) Ne

9. KAKO POGOSTO SI BIL/-A DO DRUGEGA UČENCA FIZIČNO NASILEN/-LNA (BRCANJE, BOKSANJE, LASANJE, SPOTIKANJE, KLOFUTANJE, UDARCI, TEPEŽ, PORIVANJE ITD.)?

- a) Nikoli
- b) Samo enkrat ali dvakrat
- c) Dvakrat do trikrat na mesec
- d) Enkrat na teden
- e) Nekajkrat na teden
- f) Vsak dan

10. KAKO POGOSTO SI BIL/-A DO DRUGEGA UČENCA PSIHIČNO NASILEN/-LNA (IGNORIRANJE, PONIŽEVANJE, OPRAVLJANJE, OBREKOVANJE, BLATENJE, ŠIRJENJE NERESNIC, ŽALJENJE, IZOGIBANJE)?

- a) Nikoli
- b) Samo enkrat ali dvakrat
- c) Dvakrat do trikrat na mesec
- d) Enkrat na teden
- e) Nekajkrat na teden
- f) Vsak dan

11. KAKO POGOSTO SI BIL/-A DO DRUGEGA UČENCA EKONOMSKO NASILEN/-LNA (IZSILJEVANJE ZA DENAR, POTREBŠČINE, OBLEKE ALI DRUGE STVARI, IZSILJEVANJE ZA OPRAVLJANJE NALOG, IZSILJEVANJE ZA GOLJUFANJE PRI TESTIH ITD.)?

- a) Nikoli
- b) Samo enkrat ali dvakrat
- c) Dvakrat do trikrat na mesec
- d) Enkrat na teden
- e) Nekajkrat na teden
- f) Vsak dan

12. KAKO POGOSTO SI BIL/-A DO DRUGEGA UČENCA SPOLNO NASILEN/-LNA (SILJENJE K POLJUBLJANJU, SILJENJE K SLAČENJU, OTIPAVANJE ITD.)?

- a) Nikoli
- b) Samo enkrat ali dvakrat
- c) Dvakrat do trikrat na mesec
- d) Enkrat na teden
- e) Nekajkrat na teden
- f) Vsak dan

13. KAKO SE POČUTIŠ, KO VIDIŠ NASILJE MED UČENCI?

- a) Vseeno mi je
- b) Neprijetno mi je

14. PREBERI SPODNJE TRDITVE IN PRI VSAKI OZNAČI, V KOLIKŠNI MERI JE TAKO VEDENJE ZNAČILNO ZATE.

	Če opazim nasilje ...	SPLOH DRŽI	NE DRŽI	NEKAJ VMES (NITI NE DRŽI NITI DRŽI)	DRŽI	POPOLNOMA DRŽI
a)	POMOČI NE POIŠČEM PRI NIKOMER					
b)	POMOČ POIŠČEM PRI UČITELJICI/UČITELJU					
c)	POMOČ POIŠČEM PRI SVETOVALNI DELAVKI					
d)	POMOČ POIŠČEM PRI PRIJATELJU/PRIJATELJICI					
e)	POMOČ POIŠČEM PRI SOŠOLCU, SOŠOLKI					
f)	POMOČ POIŠČEM PRI STARŠIH					
g)	DRUGO (NAVEDI): _____					

15. ALI SI ŽE KDAJ BIL/-A ŽRTEV SPLETNEGA NASILJA?

- a) Da
- b) Ne

16. IZMED NASLEDNJIH MOŽNOSTI OBKROŽI TISTE, KI SO SE TI ZGODILE MED UPORABO SPLETA (možnih je več odgovorov):

- a) Nekdo mi je že pošiljal žaljiva ali nesramna sporočila/komentarje.
- b) Nekdo mi je že pošiljal grožnje.
- c) Nekdo je že objavljajal ali obdelal moje fotografije na žaljiv način, ne da bi jaz vedel/-a za to.
- d) Nekdo je že snemal videoposnetke o meni in jih razpošiljal po spletu brez mojega dovoljenja.
- e) Nekdo je že ukradel moje spletno geslo (npr. za Facebook, e-pošto ...).
- f) Nekdo mi je že ukradel identiteto (npr. se izdajal za mene, ustvaril lažni profil ...).
- g) Nekdo je že objavljajal ali pošiljal govorce oz. laži o meni.
- h) Nekdo je že objavljajal ali pošiljal moje gole fotografije.

17. PREK KATERIH MEDIJEV SE JE TO DOGAJALO (možnih je več odgovorov)?

- a) Po e-pošti.
- b) Prek blogov, forumov.
- c) Prek programov za spletno klepetanje (MSN, Viber, Whats app, Skype).
- d) Prek spletnih omrežij (Ask.fm, Facebook, Snapchat, Instagram, Twitter).
- e) Prek strani za izmenjavo multimedijskih vsebin (Youtube, Vevo ...).
- f) To se mi še ni zgodilo.
- g) Drugo: _____

18. OSEBA, KI SE JE NA SPLETU DO MENE NEPRIMERNO VEDLA (npr. POŠILJALA ZLOBNA SPOROČILA, OBJAVLJALA FOTOGRAFIJE BREZ MOJEGA DOVOLJENJA), JE BILA:

- a) Prijatelj
- b) Učenci z iste ali druge šole
- c) Osebe nisem poznal/-a
- d) Nihče se ni neprimerno vedel
- e) Drugo (navedi, kdo): _____

19. KAJ SI STORIL/-A, ČE SE JE NA SPLETU KDO DO TEBE NEPRIMERNO VEDEL (možnih je več odgovorov)?

- a) Ničesar nisem storil/-a.
- b) Blokiral/-a sem ga.
- c) Povedal/-a sem nekemu (prijatelj, staršem, učitelju).
- d) Prijavil/-a sem težavo.
- e) Odzval/-a sem se z enakim vedenjem (npr. žalil/-a sem nazaj).
- f) Nikoli nisem bil/-a žrtev spletnega nasilja.
- g) Drugo (navedi, kaj): _____.

20. SI KDAJ TI IZVAJAL/-A SPLETNO NASILJE?

- a) Da
- b) Ne

21. PREBERI SPODNJE TRDITVE IN PRI VSAKI OZNAČI, V KOLIKŠNI MERI JE TAKO VEDENJE ZNAČILNO ZATE.

NA SPLETU SEM SE DO DRUGEGA NEPRIMERNO VEDEL/-DLA:	SPLOH NE DRŽI	NE DRŽI	NEKAJ VMES (NITI NE DRŽI NITI DRŽI)	DRŽI	POPOLNOMA DRŽI
a) ker me je to zabavalo					
b) ker si je to oseba zaslužila					
c) ker sem se hotel/-a maščevati					
d) ker to počnejo vsi					
e) tega nisem počel/-a					
f) drugo: _____					

22. OZNAČI, KAKO RESEN PROBLEM SE TI ZDI NASILJE PREK SPLETA MED VRSTNIKI, ČE 1 POMENI SPLOH NI RESEN IN 5 POMENI ZELO RESEN.

1	2	3	4	5
Sploh ni resen	ni zelo resen	srednje resen	resen	zelo resen

To je vse. Prišel/-šla si do konca!

Hvala za sodelovanje in tvojo iskrenost.

Sara